

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

AHMET HAMDİ TANPINAR HAKKINDA YAZILMIŞ
KİTAPLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

HATİCE ERGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. ABDULLAH HARMANCI

KONYA-2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Ergün
	Numarası	20810701016
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdullah Harmancı
	Tezin Adı	Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Yazılmış Kitaplar Üzerine Bir İnceleme

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Ünvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2			
3			

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Ergün		
	Numarası	20810701016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Yeni Türk Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	
		Doktora		
Tezin Adı	Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Yazılmış Kitaplar Üzerine Bir İnceleme			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice Ergün

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Ergün		
	Numarası	20810701016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Yeni Türk Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdullah Harmancı		
Tezin Adı	Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Yazılmış Kitaplar Üzerine Bir İnceleme			

Türk edebiyatında; romancılığı, denemeciliği, şairliği, hikâyeciliği, edebiyat tarihçiliği ile bilinen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yaşadığı yıllarda değil de ölümünden sonra bugün eriştiği ilgiye ve okunurluğa ulaştığı düşünülmektedir. Bu çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine daha önce yapılmış çalışmalardan kitap haline getirilmiş olanlarının bir incelemesi yapılarak kronolojik olarak sunulmuştur. Böylelikle Tanpınar hakkında yazılmış kitaplar üzerinden Tanpınar'a bakış perspektifinin nasıl değiştiği gözlemlenmiştir.

İncelemenin ardından ele alınan eserlere toplu bir bakış oluşturularak tasnif denemesine gidilmiştir. Toplu bakış içerisinde incelenen eserler, Tanpınar'ın eserlerine ve düşünce dünyasına nasıl katkı sağladıkları üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmamız, Tanpınar'ın eserlerine dair literatürdeki mevcut çalışmaların kritik bir değerlendirmesini sunarak, gelecekteki araştırmalara yol göstermeyi amaçlamaktadır.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Hatice Ergün		
	Student Number	20810701016		
	Department	Turkish Language and Literature/ New Turkish Literature		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	+	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Abdullah Harmancı		
Title of the Thesis/Dissertation	Analysis of the Books Written About Ahmet Hamdi Tanpınar			

It is thought that Ahmet Hamdi Tanpınar, who is known as a novelist, essayist, poet, storyteller and literary historian in Turkish literature, has reached the interest and readership he has reached today after his death, not during his lifetime. In this study, a comprehensive review of the previous studies on Ahmet Hamdi Tanpınar, which have been turned into books, is presented chronologically. In this way, it is observed how the perspective on Tanpınar has changed through the books written about Tanpınar.

After the review, a collective view of the works analyzed was created and a classification attempt was made. The works analyzed in the collective view were evaluated on the basis of how they contributed to the author's works and the world of thought. Our study aims to guide future research by presenting a critical evaluation of existing studies on Tanpınar's works in the literature.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	1
ÖN SÖZ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1.AHMET HAMDİ TANPINAR HAKKINDA YAZILMIŞ KİTAPLARIN İNCELENMESİ	8
1.1.Mehmet Kaplan, <i>Tanpınar'ın Şiir Dünyası</i> (1963) (İnceleme)	9
1.2.Şerif Oktürk, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler Görüşler Özdeyişler</i> (1977) (Derleme) 13	
1.3.Enis Batur, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar Seçmeler</i> (1992) (Seçmeler)	15
1.4.Oğuz Demiralp, <i>Kutup Noktası</i> (1993) (Eleştirel Deneme)	17
1.5.Şerif Oktürk, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (1998) (Monografi)	20
1.6.M. Orhan Okay, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (2000) (Monografi)	21
1.7.Erdoğan Erbay, <i>Tanpınar'ın Huzurunda</i> (2001) (İnceleme)	23
1.8. Turan Alptekin, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan</i> (2001) (Biyografi)	26
1.9. Zeki Gezer, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (2002) (Monografi).....	28
1.10.Ali İhsan Kolcu, <i>Zamana Düşen Çiğlik</i> (2002) (İnceleme)	29
1.11.Ekrem Işın, <i>A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (2003) (Sözlük)	32
1.12.Cengizhan Orakçı, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (2003) (Monografi)	34
1.13.Sevim Kantarcıoğlu, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar</i> (2004) (İnceleme)	36
1.14.Halûk Sunat, <i>Boşluğa Açılan Kapı</i> (2004) (Araştırma-İnceleme)	39
1.15. Nesrin Tağızade Karaca, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mûsikî</i> (2005) (İnceleme)	42
1.16.Ali İhsan Kolcu, <i>Tanpınar'ın Poetikası</i> (2005) (İnceleme).....	46
1.17.Ümit Meriç, Selma Ümit Karışman, <i>Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda</i> (2006) (İnceleme).....	49
1.18.Zeynep Bayramoğlu, <i>Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler</i> (2007) (İnceleme)	51
İKİNCİ BÖLÜM	54
2. ESERLERE TOPLU BAKIŞ VE TASNİF	54
1. Ahmet Hamdi Tanpınar'a Biyografik Bakış.....	55
2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Kurmacaları Hakkında	57
3. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiiri	60
4. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Kaynakları.....	63
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68
Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Yazılmış Kitapların Kronolojik Listesi	68
İncelenen Kaynaklar	71
Yararlanılan Kaynaklar.....	72

ÖN SÖZ

Türk edebiyatında; romancılığı, denemeciliği, şairliği, hikâyeciliği ve edebiyat tarihçiliği ile bilinen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bugün eriştiği ilgiye ve okunurluğa, yaşadığı yıllarda değil de ölümünden sonra ulaştığı düşünülmektedir. Bu çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine daha önce yapılmış çalışmalardan 2008 yılına kadar kitap haline getirilmiş olanlarının bir incelemesi yapılmıştır. Buradaki tarih, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlüklerinin yayınlanma tarihidir. İncelemeler boyunca günlükleri yayınlanıncaya kadar Türk edebiyatında Ahmet Hamdi Tanpınar nasıl algılanmıştır sorusunun cevabını aradık.

İlk bölümde, Tanpınar hakkında yazılmış kitaplar incelenmiştir. İnceleme kronolojik olarak yapılmış ve bu doğrultuda Tanpınar'a dair perspektifin tek düze olmadığı dikkat çekmiştir.

İkinci bölümde birinci bölümde tek tek ele alınan eserlere toplu bir bakış oluşturularak tasnif denemesine gidilmiştir. Toplu bakış içerisinde yazarın eserlerine ve düşünce dünyasına nasıl katkı sağladıkları değerlendirilmiştir. Bu bölüm, Tanpınar'ın eserlerinin literatürde nasıl değerlendirildiğine ve hangi açılardan incelendiğine dair bir genel bakış sunmayı hedeflemektedir.

Sonuç bölümü, bu inceleme sürecinin genel bulgularını özetleyerek Tanpınar'ın kitaplarına dair yapılmış çalışmaların, yazarın edebi mirasının anlaşılmasına nasıl katkı sağladığını vurgulayacaktır. Çalışmamızın Tanpınar'ın eserlerine dair literatürdeki mevcut çalışmaların kritik bir değerlendirmesini sunarak, gelecekteki araştırmalara yol göstermesini dileriz.

Araştırmamın konusunun belirlenmesinden başlayarak sürecin bir sonuca varmasına kadar yardım ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli hocam Prof. Dr. Abdullah Harmanlı'ya teşekkür ederim. Tez savunma sürecimde eleştirileri ile tezimin gelişimine katkı sunan saygıdeğer Doç. Dr. Ertan Engin ve Doç. Dr. Mert Öksüz hocalarıma da teşekkür ederim. Bu vesileyle süreç boyunca maddî manevî desteklerini her daim yanımda hissettiğim aileme, yorulduğum zamanlarda yanı başımda olup varlıklarıyla beni sakinleştiren dostlarım Hediye ve Mesude'ye de ayrıca teşekkür ederim.

11.04.2024

BİRİNCİ BÖLÜM

1.AHMET HAMDİ TANPINAR HAKKINDA YAZILMIŞ KİTAPLARIN İNCELENMESİ

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar, edebi mirası, zengin eserleri ve derin düşünce dünyası ile edebiyatseverler ve araştırmacılar için daima ilgi çekici bir figür olmuştur. Ancak, onun hayatına, eserlerine ve düşüncelerine dair derinlemesine bir anlayışa ulaşmak, özellikle onun üzerine yazılmış kitaplar üzerinden daha mümkün olacaktır.

Araştırmamızın konusu, Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında 1962 ile 2008 yılları arasında yayınlanan kitapların incelemesidir. Tanpınar'ın günlüklerinin yayınlandığı tarih olan 2008 yılına kadar yayınlanmış olan eserlerin incelenmesiyle Tanpınar'a bakışın nasıl değiştiğinin izini sürdük. İncelenen eserler Ahmet Hamdi Tanpınar'ın edebi mirasını, sanat anlayışını, toplumsal eleştirilerini ve şiirini anlamak isteyen okuyucular için önemli kaynaklardır.

Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında 1996 yılından 2021 yılına kadar 63 tane yüksek lisans ve doktora tezi yazılmıştır. Tanpınar Edebiyat Araştırmaları ve Uygulama Merkezi tarafından oluşturulan kaynakçada, Tanpınar hakkında ilk çalışmanın 1930 yılında Ahmet Kutsi Tecer tarafından yapıldığı görülmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında yapılan tezler, yazılan makaleler ve araştırmaların sayısına bakıldığında, Tanpınar kadar hakkında çalışma yapılmış bir kişinin daha olmadığı görülecektir. Bu çalışma, Tanpınar üzerine daha önce yapılmış çalışmalardan farklı olarak 1962 ile 2008 yılları arasında hakkında yazılmış 18 kitabın kronolojik olarak incelenmesi suretiyle Tanpınar'ın algılanışının nasıl olduğu sorusu peşindedir.

Çalışmamıza konu olan 18 kitap Türk edebiyatının çeşitli dönemlerinde, Tanpınar'ın romanlarından denemelerine, şiirlerinden hikâyelerine kadar uzanan geniş bir yelpazede yazılmış kitaplardır ve yazarın eserlerine ve düşünce dünyasına dair çeşitli bakış açıları sunmaktadır. Çalışmamız Tanpınar'ın yaşadığı dönemden ölümünden sonraki sürece bu kitaplar üzerinden nasıl bir ilgi ve değerlendirmeye tabi olduğunu, hangi perspektiflerle ele alındığını ve literatürdeki değişen yaklaşımları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar sadece edebiyatta değil, aynı zamanda kültür, tarih ve estetik konularında da geniş bir çerçevede düşünce üreten bir entelektüel olarak da tanınmaktadır.

1.1.Mehmet Kaplan, *Tanpınar'ın Şiir Dünyası (1963) (İnceleme)*

İlk baskısı 1963 yılında yapılan *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* isimli kitabın 12 Ekim 1982 yılında ikinci baskısı yapılmıştır. Kitabın yazılış yöntemini ve amacını kitabın ön söz bölümünde Kaplan şu şekilde anlatır: “Bu kitabı, yirmi yıl önce, Tanpınar’ın ölümü üzerine, yirmi yıl hemen her gün kendisini gördüğüm, büyük hoca, büyük dost, büyük şairin kaybından doğan acıyı ve yokluk duygusunu eserlerinin varlığı ile gidermek ve tadına doyum olmaz sohbeti devam ettirmek için kaleme aldım. Fakat işin içine duygularımı karıştırmamak için de, onun şahsiyeti değil, şiirlerinin yapısı ve üslubu üzerinde durmaya çalıştım.”(Kaplan, 1963:5)

Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın öğrencisidir. 1940 ile 1962 yılları arasında birlikte çalışmışlardır. Önce öğrencisi sonra meslektaşısı olan Kaplan, Tanpınar’ı değerlendirirken duygularından uzaklaşmak için şiirine yönelmeyi tercih ettiğini söylemektedir.

“Bence önemli olan eserdir. Sanatçı asıl şahsiyetine yarattığı eserlerle ortaya koyar. Ona ebedileştir hem de şahsi hatıra veya intibalar değil, eserleridir. Bir şairi sevme ve anmanın en güzel şekli de bence eserlerini okumak ve onlar üzerine düşündürmektir. Bunu yaparken de, doğru ve ilmiye olan şahsi duygularından çok esere bağlı kalmaktır. Ben bu kitapta işte, biz de, o yıllarda pek riayet edilmeyen bu anlayış ve anlatış tarzına bağlı kaldım.”(Kaplan, 1963:6)

Mehmet Kaplan devrin ruhuna vurgu yapmaktadır. “Devir, santimentalizm ve sembolizm devriydi. Başlarında Ahmet Haşim’in bulunduğu Fecr-i ati şairleri, Servet-i Fününcuların Santimentalizmini almışlar, sembolizme aşlamışlardı.”(Kaplan, 1963:26) Tanpınar da elbette bu ruhun dışında değildir.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Bir Yolcuya* ve *Bursa’da Zaman* şiirleri dışında sosyal konulara dokunmadığını ifade eden Kaplan, onun şiirlerini kendi benliğine, düzyazılarını ise yaşantılarıyla başkalarının yani toplum hayatına tahsis etmiş olduğunu söylemektedir.

“Tanpınar’ın 1928-1930 yıllarından önceki ruh halini gece ve karanlık sembolleri ile ifade edersek, arkasından gelen devreye sabah ve aydınlık kelimelerinde toplayabiliriz.”(Kaplan, 1963:43)

Ahmet Hamdi Tanpınar Antalyalı gence yazdığı mektubunda Yahya Kemal'in kendi üzerindeki etkisinden bahseder. "Yahya Kemal'in üzerimdeki asıl tesiri şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ile dil güzelliğidir. Dilin kapısını bize o açtı." (Kaplan, 1963:55)

"Tanpınar ne içinde yaşadığı toplumdan memnundur, ne de bir mistik gibi kainatı aşan metafizik bir alemin varlığına inanmaktadır. O, birbirine zıd bu iki davranışın ortasında, tabir caizse askıda kalmıştır. Asli temayülü, bütün şiirlerinde mühim bir yer tutan yıldızlar alemine ve gökyüzüne yönelmiştir. Kendisini yıkılmış bir toplumun içinde bedbaht ve şaşkın hisseden Tanpınar, mizacına uygun olmayan ideolojilere kapılmayarak, din duygusuna çok yakın, ancak sanatla beslenen bir ruh hali içinde yaşamış ve bu ruh halini şiirlerinin kaynağı yapmıştır." (Kaplan, 1963:64) Kaplan'a göre hem yaşamında hem sanatının kaynağında mütenakız bir haldedir Tanpınar.

"Tanpınar'ın diğer şiirlerinde de üstadı Valery'den gelme birçok tesir ve unsur vardır. Bu tesirler tam bir taklit mahiyetinde değildir. Tanpınar, Valery'nin bazı şiirlerinin havasını bazılarının temini almıştır. Fakat onları kendi kelimeleriyle anlatmış, bu kelimelerden kendine has imajlar, yeni mısralar vücuda getirmiştir." (Kaplan, 1963:92)

Özellikle *Bursa'da Zaman* şiiri üzerinden Yahya Kemal ile Tanpınar'ı kıyaslayan okuyuculardan hareketle Mehmet Kaplan, Yahya Kemal şiirini daha destani bulurken Tanpınar şiirinin daha temaşa ve sükûnete dayalı olduğundan bahsetmektedir.

Şiirler kitabının dışında kalan şiirler için ayrı bir başlık açan Mehmet Kaplan *Eşik* şiirini bu bölümde inceler. İlk baskısı 1963 yılında yapılan bu kitapta ayrı incelenen şiirler daha sonra *Bütün Şiirler* ismiyle kitaplaşan şiirlere dahil edilmiştir.

Mehmet Kaplan kitabın birinci bölümünde Tanpınar'ın şiirlerini inceledikten sonra ikinci bölümde "Kompozisyon" başlığı altında "Resim" ve "Musiki" bölümlerini yazmıştır. Kitabın üçüncü bölümünü "Üslûp" oluşturur. Bu bölümde Tanpınar'ın üslubunu inceleyen Kaplan üslubu üçe ayırmaktadır: "Müşahhaslık, Kelime Kadrosu, Tavsif Üslubu".

Kaplan kitabını sonsöz ile kapatmaktadır. Burada önemli bir soruya cevap vermektedir. "Tanpınar'ın şiirleri bir estetik kıymet olarak ve Türk şiir tarihi bakımından nasıl bir değer ifade ediyor?" (Kaplan, 1963:236) Eserin yazılış tarihini göz önünde bulundurarak Türk şiir tarihi açısından sorunun cevabının dönem dönem değişmediği ancak Tanpınar'ın

farklı türdeki eserlerinin ön plana çıkmasıyla isminin önüne gelen sıfatların değişmiş olduğu görülmektedir.

“Tanpınar hayatı boyunca güzel ve mükemmel şiirler yazmayı düşünmüş, sosyal fayda ve tesiri mutlak surette reddetmiştir. Şiirlerinin estetik değer bakımından ebedi bir değer taşımasını istemişti. O özlediği mükemmeliyete ulaşmak için şiirlerini bir elmas yontucusu gibi durmadan yontmuştur.” (Kaplan, 1963:237)

Kaplan, Tanpınar’ın nasıl bir şiirin peşinde olduğunu vurgulayarak şairdeki hassasiyeti vurgulamak için elmas yontucularını örnek vermiştir. Bu benzetmede Kaplan’ın zanaatkâr örneği dikkat çekmektedir. Arka planda elmadan yapılan bir mücevher ve şairin kelimelerden ördüğü şiiri arasında bir benzerlik kurulduğu düşünülebilir. “Kelimelerin fonetik imkânlarından ziyade, mısralar içindeki değişik dalgalanmalarından doğan gizli bir iç ahenge refakat eden renkli ve zengin bir hayaller silsilesi... Tanpınar’ın şiiri böyle bir formül ile tarif olunabilir.” (Kaplan, 1963:238)

Tanpınar’ın şiirlerini hakiki bulan Kaplan aynı zamanda onun şiirini “Tanpınar, Türk şiirinde Mehmet Emin Yurdakul yahut kendisinden sonraki nesle mensup Orhan Veli Kanık gibi, göze batacak ve Türk şiirinin istikametini değiştirecek bir inkılap yapmış değildir.” (Kaplan, 1963:240) sözlerinde belirttiğine göre çığır açan yeni bir şiir olarak görmemektedir. Onun asıl yerini, son yıllarda yazmış olduğu serbest şiirler bir yana bırakılırsa, Mehmet Emin’den sonra çeşitli safhalar gösteren hece şairleri arasında (Kaplan, 1963:240) görmektedir.

Tanpınar’ın şiirlerini üç kısımda inceleyen Mehmet Kaplan dönemler arasında benzerlikler kurar. Bu benzerlikler dizelerde kullanılan kelimeler yahut tasvir edilen durumlardan ziyade “kadın, ölüm, sanat ve ebediyet düşünceleri birbiriyle alakalı bir bütün teşkil etmekte ve bu bütün eserlerinde mühim bir yer tutmak suretiyledir.” (Kaplan, 1963:35)

Tanpınar’ın vefatının ardından henüz bir yıl geçmişken yayınlanan bu kitap hem Tanpınar için yazılmış kitapların ilki olmak açısından hem de şiirlerinin incelenmesi açısından önemlidir. Özellikle son iki bölüm şairin hayal dünyasını, dünya görüşünü ve oluşturduğu şiir evrenini açıklayabilmek adına bizlere ipucu vermektedir. Sık sık Freud ve Jung alıntılarıyla psikolojik tahliller de yapan Kaplan öznel yorumlar yapmaktan kaçınmıştır. Tanpınar’ın edebiyattaki kıymeti açısından da temkinli yorumlar yapmaktadır. Şahısların yanılabilceğini ama nesillerin hata etmeyeceğini söyleyen Kaplan, nitekim doğru yorumda bulunmuştur

demek yanlış olmayacaktır. Çünkü gerçekten birkaç nesil sonra Tanpınar'a verilen değer, gösterilen özen artmıştır.

1.2.Şerif Oktürk, *Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler Görüşler Özdeyişler (1977)* (Derleme)

Şerif Oktürk tarafından hazırlanan eser 1977 yılında Yörük Matbaası tarafından basılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın çeşitli eserlerini tarayarak onun vecizelerinin derlenmiş hali diyebileceğimiz eser içinde başlığında görüldüğü gibi sadece vecizeler değil aynı zamanda düşünceler ve görüşler de yer almaktadır. Eserin içinde yer alan tüm cümleler vecize özelliği taşımadığından eserin isminin bu şekilde verilmesi yerinde bir karar olarak görünmektedir.

Derlemeyi oluşturan konu başlıkları alfabetik sıra ile kitapta yer almıştır. Bunlar arasında, acı, ad, ağaç, ahlak, aile, akıl, bahçe, başlangıç, bilim, bıkmak, can sıkıntısı, coğrafya, çalışmak, çocuk, dargınlık, değişmek, değer, deha, deli, devir, doğa, dua, gece, gençlik, haber, halk, içtenlik, kadın, kahraman, makine, mutluluk, okul, para, sabır, taklit, ulus, umut, vatan, Yahya Kemal, yazmak, yazar, yönetmek, zaman, zeka, zenginlik gibi alt başlıkların bulunmaktadır.

Derlemede yer alan konuların genel anlamda, Kültür ve Hayat olmak üzere iki ana başlık etrafında topladıkları söylenebilir. Bir estetik olan Tanpınar'ın, hangi alana bakarsa baksın, orada estetik bakışının sonucu olarak bir güzelliği aradığını söylemek mümkündür.¹

Derlemedeki cümlelerin bir bölümü, bir döneme, bir mekâna, bir bağlama, bir kişiye yöneliktir. “Büyük İslam hükûmetlerinin hemen hepsi sülale isimleriyle.” (Oktürk, 1977: 18) gibi bir cümle, olsa olsa tarihî bilgi içerdiği için önemlidir. Vecize özelliği taşımamaktadır. “İslam dini felsefenin yolunu kapamıştır.” (Oktürk, 1977: 32) cümlesi de yeterince genel, evrensel bir durumu işaret etmediği için vecize özelliği taşımamaktadır. Kitapta Tanpınar'ın İstanbul'la ilgili çok sayıda görüşüne yer verilmiştir ki, vecize, yapısı gereği, İstanbul'a değil, daha geniş ve evrensel bir alana açılmayı gerektirir. Aynı şekilde kitapta Tanpınar'ın Servet-i Fünun topluluğuna ilişkin görüşlerine de yer verilir.

Bu derlemede yer alan düşünceler arasında, vecize olamayacak kadar beylik, özgünlükten uzak cümlelere de rastlanır. “Bir eserin muhtevası değil, söyleyiş tarzı önemlidir.” (Oktürk, 1977: 42) gibi cümleler, bir yazarın kitabının genel akışı içinde kurabileceği, bununla birlikte özgünlük iddiası taşımayan cümlelerdir. Derlemenin başlığında,

¹ https://jasstudies.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1053689378_29HarmancıAbdullah-537-543.pdf&key=26926 (21.03.2024)

Düşünceler Görüşler kelimeleri yer almış olsa bile, böylesine beylik ifadelerin seçilmesi çok gerekli değildir denilebilir. Kitapta yer alan düşüncelerin bir kısmı ise öznel olması hasebiyle vecize olmaktan uzak kalmıştır. Ayrıca derlemenin yapısı gereği, cümlelerin bağlamından koparılarak kitaba alınması söz konusudur. Bu da ister istemez bazı cümlelerin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Tanpınar'ın; Oktürk'ün eserinde yer alan vecizeleri arasında çok fazla ön plana çıkan özdeyişlerinden birkaç örnek vermek eseri anlamayı da kolaylaştıracaktır: “Asıl büyüklük, ölüm şuuruna rağmen gösterdiğimiz cesarettir.” (Oktürk, 1977: 24) “Zaaflarımızı seven bizi hakkıyla sever, meziyetlerimizi herkes zaten kabul eder.” (Oktürk, 1977: 34) “Sıçrayabilmek, ufuk değiştirmek için bile bir yere basmak lazımdır.” (Oktürk, 1977: 50) “Hayatta rövanş yoktur.” (Oktürk, 1977: 56) “İlahların sofrasına oturabilmek için fanilerin sofrasından biraz gözü yaşlı kalkmak gerekir.” (Oktürk, 1977: 55) “Sanatın yalanı daima hakikatlerin hakikatidir.” (Oktürk, 1977: 97) “Hürriyet fikri olmayan yerde trajedi olmaz.” (Oktürk, 1977: 126)

Kitabın sonuna konulan bir notta, derlemenin “185 konu 1170 fikir vardır” (Oktürk, 1977: 141) cümlesi yer almaktadır. Burada, fikir ifadesinin, kitabı oluşturan pasajlara işaret ettiğine dikkat edilmelidir. Zira belirttiğimiz gibi, bu kitapta, Tanpınar'ın eserlerinden derlenen her görüş vecize olma özelliğine sahip değildir. Her alıntının da bir cümleden oluşmadığını, zaman zaman daha geniş paragraflara yer verildiğini görürüz.²

Edebiyatın farklı türlerinde eser vermiş olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bugüne kadar üzerinde pek durulmamış bir yönü de vecizeleridir. Şerif Oktürk bize üzerinde konuşabileceğimiz bir derleme sunarak, edebiyatımız için önemli bir hizmette bulunmuştur. 1977 gibi bir tarihte bu derlemenin hazırlanmış olması bu açıdan da kıymetlidir.

² https://jasstudies.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1053689378_29HarmancıAbdullah-537-543.pdf&key=26926 (21.03.2024)

1.3.Enis Batur, *Ahmet Hamdi Tanpınar Seçmeler (1992) (Seçmeler)*

1992 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan eser, Enis Batur'un Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinden derlediği seçkiden oluşmaktadır. Enis Batur, "Tanpınar İçin Bir Portre Denemesi" ve "Tanpınar İçin Bir Okuma Denemesi" başlıklı iki yazısının ardından Tanpınar'ın eserlerinden seçme metinleri eserine dahil etmiştir. Eserin Tanpınar'ı merak eden herkes için yazıldığı söylenmektedir. Eser arka kapağında yazıldığına göre Tanpınar'ın dünyasına bir yolculuğa çıkmak ve "şimdiye dek kitaplaşmamış ve kimi kitaplaşmamış metinlerine doğru yol olarak içerden tanıklık ve rehberlik etmeye çalışıyor." amacıyla hazırlanmıştır. Yazarın Tanpınar'a bakış açısını ortaya koyması açısından bu iki metnin de önemli olduğunu düşünerek eseri incelemelerimize dahil ettik.

"Modernler, edebiyat metnini haklı olarak tek hedef sayarken, bir yazarı tanımının onun kitaplarını okumaktan geçtiği gerçeğinden yola çıkıyorlar. Okur olarak bu yaklaşımla barışamadım bir türlü ben: Bir yazarı tanımak, bir yandan da onun sancılarına yaklaşımdır. Bu kısa okuma denemesinde, metnin yakın çevresine, arasına da iyice ötesine uzanmamı, yaşıyor olsaydı, Tanpınar bağışlardı sanıyorum."(Batur, 1992: 7) Yazarı ve yapıtını tanımak için eserin ötesine geçme fikrinde olan Batur hem yazarın hem yapıtının daha iyi anlaşılabilmesi için farklı bir yol denemektedir.

"Şair Tanpınar üzerinde, bir başka denememde, 'baba katli'nden yola çıkarak durmuştum: Yahya Kemal'i (ve bir ölçüde de Valéry'yi) kendisinde öldürmeyi, hiç değilse belli bir noktadan sonra deneseydi, önü açılabilirdi."(Batur, 1992: 7) Yazarın bu cümlesinde geçen baba katli meselesi Oedipus kompleksini hatırlatsa da cümlede dikkat çeken bir başka unsur kelime seçimidir. Batur, farklı türlerde eser vermiş olan Tanpınar'ı şair olarak anmaktadır.

"Ansiklopediler, Tanpınar'ın "Monsieur Teste" çevirisine soyunup tamamlamadan bir kenara bıraktığını yazmıyorlar doğal olarak. Onun bütün yazı serüveni, aslında, bir gün okurunu bulabilir umuduyla gözü gününe kapalı bir edayla kurulmuş gibidir." (Batur, 1992: 9) Tanpınar'ın *Monsieur Teste* çevirisinin ön söz kısmı 2016 yılında Everest Yayınları tarafından basılan eserde yayınlanırken, çeviriden parçalar 2017 yılında *Tanpınar'dan Çeviriler* başlığı ile yayınlanmış; tam çevirisinin yayınlanması ise 2023 yılında Dergâh Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir.

“Tanpınar’dan “Seçmeler”i *kurarken*, onun hayatını ve yapıtını içiçe geçen, birbirlerinden koparılmaması gereken iki şahdamar olarak düşündüm ve bir yazarın, üstelik ölmüş bir yazarın *içine girmek* elde midir bilemiyorum ama, kendime göre, onu denedim, en azından denemeye çalıştım.”(Batur, 1992: 14) Yazar, *Seçmeler*’i nasıl hazırladığını ve dikkat ettiği meselenin merkezinde ne olduğunu “Tanpınar İçin Bir Okuma Denemesi” başlıklı yazısında bu şekilde anlatmaktadır.

Tanpınar Edebiyat Araştırmaları ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen Tanpınar Konferansları³ serisinin “Memnu Mıntıkaya Bacadan Girmek.” başlıklı programında Enis Batur, önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır: “Edebiyat ve sanat yapıtlarını, o yapıtları ortaya koyanların (öz) yaşamöykülerinden, o yapıtların arkasındaki insanlardan bütünüyle ayırarak ele almak yanlış değilse de, eksik bir yaklaşım.” Enis Batur, Tanpınar’ın romanlarını, denemelerini, şiirlerini, öykülerini ve edebiyat tarihçiliğini de, söyleşileriyle, mektuplarıyla ve elbette günlükleriyle birlikte inceleyerek anlamlandırılmasını uygun görmektedir.

Enis Batur’un, 1992 yılında yazdığı metinde de 2018 yılında yaptığı konuşmada da Ahmet Hamdi Tanpınar’ı değerlendirmek ve daha iyi anlamak için aynı çizgide durduğu görülmektedir.

³ <https://www.youtube.com/watch?v=nsvdowoHqvc> (26.03.2024)

1.4.Oğuz Demiralp, *Kutup Noktası* (1993) (Eleştirel Deneme)

1993 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan eser, “Tantalos”, “Çınar”, “Kutup Noktası” ve “Okumaların Okuması” isimli dört ana başlıktan oluşmaktadır. Eserin ikinci baskısı *Kutup Noktası Ahmet Hamdi Tanpınar Üzerine Eleştirel Deneme* ismiyle 2001 yılında yapılmıştır. Biz çalışmamızda 1993 yılında basılan birinci baskıyı tercih ettik. Oğuz Demiralp eserine giriş mahiyetindeki “Yola Koyulurken” isimli 1979 yılında kaleme aldığı yazısıyla başlamaktadır. “Tanpınar’ın yapıtlarını okumaya altı-yedi yıl önce başladım, okuyorum, okuyacağım da.” (Demiralp, 1993:9) cümlesinde görüldüğü üzere Tanpınar ile tanışması Tanpınar’ın vefatından on yıl sonraya tekabül etmektedir.

“Okura Mektup” isimli ilk metin *Antalyalı Genç Kıza Mektup*’tan alıntılarla örülmüştür. Tanpınar’ı anlamak ve bir bakıma yapıtlarının girişi olarak okunması gerektiği vurgusunu yapan yazar, Tanpınar’ın mektubunda şiirseli ön plana çıkardığını düşünmektedir. Bu sebepten dolaydır ki “Ahmet Hamdi’yi anlamak için şimdiye dek yapılanın tersine, şiirsel yanından okuyacağım yazdıklarını.” (Demiralp, 1993:15) demektedir.

Ne İçindeyim Zamanın, Yavaş Yavaş Aydınlanan, Raks, Bir Gül Bu Karanlıklarda, isimli şiirleri incelerken dizelerdeki kelimelerin çağrışımları üzerinden yorumlar yapmaktadır. “Kapalılık salt fiziksel bir özelliktir. Uçsuz bucaksızlık özlemine asıl buralarda giderir hülya adamı, “ne içindeyim zamanın”daki genişlik duygusu sınırlılıkla barışır böylece. İçsel bir uçsuz bucaksızlık duygusu. Ahmet Hamdi fiziksel bakımdan sınırlar, daraltır mekânı. Deniz bile “havuz gibi”dir.” (Demiralp, 1993:32) Şiirde geçen mekân özelliklerinden şairin ruh haline dair yapılan yorumlar ufuk açıcıdır.

“Yazarımızda başlangıç bir duygudur, ezgi eşliğinde uyanan bir duygu, musikisi olan bir duygu. İmgeler ardından gelir, ezgilerin içinden türerler. Ne yazık ki anlamıyorum musikiden, bilmiyorum, denetleyemem Ahmet Hamdi’nin kendi yapıtına bakışını. Ama hiç değilse çatı olarak böyle bir örtüşme var sanıyorum. O zaman musiki yol açıcı sanat oluyor Ahmet Hamdi için. ” (Demiralp, 1993:46) Tanpınar’da musikinin kuvvetli bir yeri olduğunun farkındadır yazar.

“Şair kişilikdışı bir durumu mu anlatmaktadır yoksa kişisel serüveni midir asal olan? Yoksa kişisel mit kültürel bir kılığa mı girmeğe hazırlanmaktadır? Hiç kuşku yok ki, kişiselliğin de bir payı vardır. Ama öznenin, bir kültürle kurduğu ilişki çözümlenmeden yukarıdaki sorulara yanıt vermek kestirmeden gitmek olacak. Bu ilişkinin nasıl kurulduğunu

görmek için yazarın romanlarından denemelerine geçmek gerekecek. Yolculuğu, Ahmet Hamdi'nin kişisel masalıyla Osmanlı mimarisine bakışı arasındaki bağlantıyı okuyarak sürdürebiliriz.” (Demiralp, 1993:50) Yazar gerçek anlamıyla Tanpınar'ı anlamaya çalışmaktadır. Bu çabası ve onu anlama çalışırken sürdürdüğü hat sıradan yahut rastgele eserlerini incelemek suretiyle değildir. İnceleme metinleri arasında tıpkı incelenen eserler gibi aynı hat üzerinde bir bağlantı vardır.

“Tanpınar'ı kültür adamı, romancı, şair olarak epey tanıdık. Öykücü yönü pek aydınlatılmamış olsa da yabancımız değil. Gelgelim, eleştirilenliği henüz irdelenmemiş bir boyutu. Elbette, eleştirinin eleştirisini yapmayışımızın bir sonucu bu.” (Demiralp, 1993:59) Demiralp 1993 yılında Tanpınar'ın eleştirilenliği üzerinde durulmadığından yakınmaktadır. Nitekim 2018 yılında Mehmet Erdoğan tarafından *Bir Eleştirmen Olarak Ahmet Hamdi Tanpınar* isimli eser yazılana kadar Tanpınar'ın eleştirilenliği üzerinde durulmamıştır.

Tanpınar'ın eleştirilenliği hakkında, onun eleştirme yöntemi hakkında yine onun sözlerine başvurur yazar: ““Lion, bir eserin, derinine inildiği ölçüde bize devrini hülasa ettiğini gösterir. Bir eser, tabaka tabaka dışarıdan içeriye doğru devir, cemiyet gibi unsurları verir.” demiş Ahmet Hamdi. Bu sözde yazın yapıtının niteliğine ilişkin bir varsayım bulunuyor: yapıt eşittir ait olduğu dönemin özeti. Böyle bir varsayımın bütün yöntem etkilemesinden, belirlemesinden kaçınılamaz. Oysa her yapıt döneminin özeti değildir, daha doğrusu yapıtın asıl anlamı burada değildir. Her yapıtın dönemi ile ilişkisi bulunabilir, bu ilişkilerde yapıtın ait olduğu dönem okunabilir. Ama kimi yapıtta ikincildir bu anlamlar. Çünkü yapıtın ilk amacı döneminin özeti olmak değildir.” (Demiralp, 1993:63) bu satırlardan Demiralp'in Tanpınar'a eleştiri mevzuunda katılmadığını görmekteyiz. Yani yazar eleştirinin eleştirisini yapmaktadır.

“Ahmet Hamdi'ye göre tarih çizgisel bir süreçtir. “Devam”, “zincir” gibi kavramların imledikleri ana nitelik, çizgisellik yani birbirine eklenen türdeş halkalar halinde tarihtir.” (Demiralp, 1993:79) Demiralp, Bergson'un süre kavramının Tanpınar'daki tezahürünü çizgisel zaman olarak aktarmıştır.

“Ama izleksel bir bütünlük vardır Tanpınar'ın yapıtında. O birbirinden çok ayrı konularda yazılmış duran romanların, öykülerin, denemelerin, şiirlerin arasında “gizli bağlar” vardır. Bu ilişkiler ağı örülmüş, bir anlam kıtası, bir “derin yapı”, bir “gizli içerik” kurulmuştur.” (Demiralp, 1993:155) Adalet Cimcoz'a yazdığı mektupta şiiri yapamadığını

söyleyen Tanpınar için Demiralp bu yorumda bulunmuştur. Eser bu gizli bağları, ilişkiler ağını, derin yapıyı çözmek için kaleme alınmış gibidir. Yazarın hep bu çabada olduğu görülmektedir.

“Tanpınar’ın şiirde anlatmak istediğini düzyazısında daha iyi anlatabildiğini, düzyazısındaki şiir yükünün Tanpınar âleminin temel bir taşı olduğunu sık sık öne sürdüm. Fethi Naci, “Hızını alamıyor, şiirlerinde kullandığı kimi dizeleri de cümlelerine sıkıştırıyor.” Demiş *Huzur*’u okurken. Yalnızca *Huzur*’da değil hemen her düzyazıda bu işlem yapılmıştır. “Bende esas olan şiirdir.” diyen Tanpınar yanlış okunmuştur, bu açıdan. (Demiralp, 1993:163) Demiralp “Okunmaların Okuması” başlıklı son metninde kendinden önce Tanpınar hakkında yazılan metinler arasından katılmadıklarını alıntılararak eleştirmektedir.

Yaşam yerine dirim, nesne yerine özdek, bilgi yerine bili, mutmain yerine erinç, cılız yerine enez gibi kelime tercihleri yazarın farklı bir yazı üslubu olduğunu göstermektedir. Okunan diğer eserlerde Tanpınar’dan yapılan alıntıların felsefi derinliği okuyucuyu zorlayabilme ihtimaline karşılık bu eserde Tanpınar, yazara göre çok daha anlaşılır kalmaktadır. Kendisiyle Türk Dili dergisinde yapılan bir röportajda konuyla ilgili olarak şu soru sorulmuştur: “İlk yapıtlarından bugüne değin Oğuz Demiralp Türkçesinin zaman içinde değiştiğini, elbette ihtiyatla kullanıyorum, daha “ortalama” bir Türkçeye doğru yaklaştığını söyleyebilir miyiz?” Cevap olarak Demiralp: “Bunu belirlemek okurun işi. Kendi adıma şunu söyleyebilirim: ilk yazılarımı yazdığım yıllarda birtakım entelektüel, giderek kuramsal iddialarım vardı. Zamanla bunların boş olduğunu anladım. Kendimi sözün, Türkçenin akışına bıraktım. Genel olarak, güzel yazabilmek, birtakım kuramsal takıntılarının doğruluğunu göstermekten daha önemli, daha güç. Genç eleştirmenlerimize güzel yazmaya çalışmalarını bu vesileyle öğütlemek isterim. Yazınsal etkinliğin ilk hedefi iyi yazmaktır.”⁴ *Kutup Noktası*’nın yazarın ilk eseri olması dolayısıyla yazarın cevabında söylediği gibi entelektüel ve kuramsal iddiaların çok güçlü olduğundan bu şekilde bir dil tercihinde bulunduğu açıktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ı daha iyi anlamak ve daha iyi okumayı öğrenmek için 1993 gibi henüz Tanpınar hakkında konuşmanın prestij sağlamadığı bir dönemde yazılan eserde Tanpınar’ın şahsi masalı okura bir eleştirmen gözüyle sunulmuştur.

⁴ <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2014/09/20140912.pdf> (14.03.2024)

1.5.Şerif Oktürk, *Ahmet Hamdi Tanpınar* (1998) (Monografi)

1998 yılında Toker Yayıncılık tarafından basılan eser Türk Klâsikleri 100 Büyük Edip ve Şair dizisinin 49. kitabı olarak yayınlanmıştır. Eser Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayatı, kişiliği ve eserleri çerçevesinde oluşturulmuştur.

“Önsöz” içinde belirtildiğine göre “Edebiyatımıza ciltler dolusu eserler kazandıran Tanpınar'ı kitabızın (Sehven yazıldığı düşünülmektedir doğrusu kitabımızın şeklinde olmalıdır.) şu belirli sayfaları içinde, liseli öğrencilerimize özetleyerek tanıtmaya çalışmanın çeşitli güçlükleri anlaşılacak, örnek olarak doğadaki koca koca dağ silsilelerini, harita üzerinde ancak ufak bir noktada göstermeye benzeyecektir.” (Oktürk, 1998: 8) eser liseli öğrenciler için hazırlanmıştır.

“Aziz Hocam Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında ne söylene ne yazılsa azdır.” (Oktürk, 1998: 8) cümlesinden hareketle biyografisini araştırdığımız yazarın 1944'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olduğu⁵ bilgisine ulaştık. Yazarın da söylediği gibi Tanpınar'ın öğrencisi olmuştur.

“1957'de Münih'te toplanan Oryantalistler Kongresi'ne katılır ve bir rapor sunar.” (Oktürk, 1998: 11) Bahsi geçen raporu⁶ Prof. Dr. Mehmet Samsakçı 04.03.2024 tarihinde yayınlamıştır.

“Tanpınar, renkler dünyasında özellikle açık renkleri sevmiş...” (Oktürk, 1998: 8) Oktürk bu iddiasını herhangi bir sebebe yahut kaynağa bağlamamaktadır.

111 sayfalık eserin ilk 20 sayfası dışında Tanpınar eserlerinden seçmelere ayrılmıştır. Ön sözde de ifade edildiği gibi eser, liseli öğrenciler için tanıtım amaçlı hazırlanmıştır.

⁵ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/okturk-serif> (20.03.2024)

⁶ <https://sanatkritik.com/yazilar/tanpinarin-turkcede-yayimlanmamis-bir-yazisi-oryantalistler-kongresi-bildirisi-munih-1957/> (20.03.2024)

1.6.M. Orhan Okay, *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2000) (Monografi)

Orhan Okay tarafından hazırlanan eser 2000 yılında Şule Yayınları tarafından Bizim Klasiklerimiz Dizisi içinde on dördüncü kitap olarak basılmıştır. Eser, Tanpınar'ın dönemini, hayatını, kişiliğini ve eserlerini günümüz okuyucularına tanıtmayı amaçlamaktadır. Yazar, çalışmasını “Sanatkâr Ruhlu Bir Kültür Adamı” ve “Eserlerinden Seçmeler” olarak iki ana bölüme ayırmıştır.

“Onun şahsiyetinin özellikleri ve sahip olduğu kültür birikiminin kaynakları kısmen kendi mektuplarından, bazı mülâkat ve yazılarında dağınık olarak yer almış hatıralarından, kısmen de yakın dostlarının anlattıklarından çıkarılabilir.” (Okay, 2000: 15) Tanpınar'ın günlükleri henüz bilinmediği ve dolayısıyla yayınlanmadığı için kaynaklarda geçmemektedir.

“Edebiyatın hemen her alanında, roman, hikâye, deneme, şiir, tenkit, inceleme, edebiyat tarihi gibi her türünde eser vermiş, hatta amatör olmaktan daha ileri bir seviyede musiki, mimari, resim, hat gibi diğer güzel sanat adamlarıyla ilgili eserler hakkında kaleme oynamış olmakla beraber daha çok şair tarafı ile tanınan Tanpınar'ın mektup rahat rahat bir yazılarında kendisi hakkındaki değer yargıları yahut izlenimleri de ‘*poetik: şairane*’ bir özellik taşır.” (Okay, 2000: 15) Bu yıllarda Tanpınar daha çok şair kimliğiyle ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Tanpınar'ın *Antalyalı Genç Kıza Mektup* isimli eserini “genç kız” ifadesiyle kullanan Okay, Turan Alptekin'in 1975 yılında mektubun aslında genç bir kıza değil erkeğe yazıldığı tezine⁷ tabi olmamış görünmektedir. Aynı mektup için “Tanpınar'ın belki bütün yazılar için söyleneceği gibi, bu politik cümlelerinin arasından da araştırmacıya yorum için yol açabilecek bazı kelimeleri yakalamak gerekir. Bu cümlelerde üç anahtar kelime onun istediğinin temel kavramlarını verir: bakmak, lezzet ve hayranlık. Bu üç kelimenin ifade ettiği ortak duygu bir ‘*kontamplasyon: temaşa*’ psikolojisi ile izah edilebilir.” (Okay, 2000: 16) Bu kelimeler aslında bir yönüyle Tanpınar estetiğini de anlatmaktadır.

Yazar, Tanpınar'ın çevresini anlatırken özellikle onda etkisi görülen kişileri sıralamış iz bırakan olarak Yahya Kemal'in adını vermiştir. Ama Ahmet Haşim'in burada adının geçmiyor olması dikkat çekicidir.

⁷ <https://handaninci.wordpress.com/2016/10/04/tanpinar-kime-mektup-yazdi/> (17.03.2024)

“Tanpınar’ın Erzurum ve Konya’daki öğretmenlik yılları, yani 1923-1926 arası suskunluk devresidir. Bu yıllarda yayınlanmış herhangi bir yazısı veya makalesi bilinmiyor.” (Okay, 2000: 20) Tanpınar’ın hayatını anlatan başka herhangi bir eserde bu suskunluk devresinden bahsedilmemektedir.

Orhan Okay sadece Tanpınar’ı tanıtmakla kalmamış onun yapıp etmeleri hakkında da yorum yapmıştır. “Daha da önemlisi 27 Mayıs operasyonundan kısa bir süre sonra yazdığı ve her biri birer trajedi kahramanının tiradlarını hatırlatan yazılarında ise, ihtilal devrinin spekülâtif bilgileri üzerine kurulmuş isabetsiz değer yargıları yer almaktadır.” (Okay, 2000: 30)

“Denilebilir ki onun şiirlerinde gizli bir aruz kendisini hissettirir. Yahut şiirde, üzerinde çok durduğu musikinin bir yolla yakalayabilmek için açık ve kapalı hecelerin belli bir aruz kalıbına uymasa da tertibine, ses kompozisyonuna itina eder. Tanpınar’ın heceyi tercih etmesini, fakat aruzun musikisini aramasını gençlik yıllarında, hatta ilk şiirlerini verdiği yıllarda çevresinde aruzun son, hecenin ilk ustalarını bulmasıyla açıklanabilir.” (Okay, 2000: 36) Yazar Tanpınar’ın yakalamaya çalıştığı musikiye değinmiş fakat bu başlığın Tanpınar’daki yeri üzerine çok durmamaktadır.

Tanpınar’ın romanlarında zaman ve süre, şiirlerinde oluşturduğu atmosfer hakkında etkilendiği felsefi görüşler ve sahipleri bilinirken daha önce adı anılmayan bir isim ilk defa Orhan Okay tarafından zikredilmektedir. “Tanpınar’ın ilk hikâyesi olan “Geçmiş Zaman Elbiseleri”nde rüyadan bahis yoktur. Fakat olay, o kadar rüyaî bir dekor içinde garip insanlar, mekân ve olaylarla gelişir ki okuyucu kendini bir rüyanın atmosferinde hisseder. Bu hikâyesiyle Tanpınar, herhangi bir makale veya notunda adını zikretmediği Fransız romancısı Alain Fournier’in *Le Grand Meaulness* hikâyesinden etkilenmişe benzer.” (Okay, 2000: 40)

Tanpınar’ı geniş halk kitlelerine tanıtmak amacıyla bir dizi içinde basılan bu eserde Orhan Okay kuru ve yalın bir anlatımla biyografî bilgisini aktarmakla kalmamış aynı zamanda aktardığı bilgilerden bazılarını yorumlamıştır. Eser her ne kadar Tanpınar hakkında aşırı detaya girmeden ana hatlarıyla bilgi sahibi olmayı amaçlayan okura yönelik olsa da kendinden önce başka eserlerde geçmeyen kimi önemli bilgiler de yer almaktadır. Tanpınar’ın her türdeki eserlerinden seçilmiş metinlerin eklenmesi okurun türlere göre üslup özelliklerine aşına olmasını sağlayacaktır.

1.7.Erdoğan Erbay, *Tanpınar'ın Huzurunda* (2001) (İnceleme)

Erdoğan Erbay'ın 2001 yılında Aktif Yayınevi tarafından yayınlanan eserinin alt ve üst başlıkları dahil tam ismi *Doğumunun 100. Yılında Tanpınar'ın Huzur'unda Musikinin Büyümlü Dünyası*'dır. Eser, yazarın "Giriş" bölümünde tarif ettiği şekliyle, *Huzur* romanında musikinin zaman, mekân ve şahıslar açısından üstlendiği sorumluluğu ortaya koyma çabasıdır. Yazar, eserini tıpkı *Huzur*'un bölümleri gibi "İhsan", "Nuran", "Suat", "Mümtaz" olmak üzere dört başlığa ayırmış ve incelemesini bu bölümler üzerine bina etmiştir.

"Müzikal romanın malzemesi ise duygu olmalıdır; en genel en insansı çizgileriyle ve tüm yoğunluğuyla duyguyu dile getirmelidir. Bu roman türünün bütün bölümleri güçlü ve genel bir duygudan doğmalıdır." Tuna Erdem'in müzikal roman tanımını alıntılıyarak yazar, "Yapmaya çalışacağımız değerlendirme, *Huzur*'un üslubundan kaynaklanan kelime ve cümlelere yüklenen müzikalite değil bizzat musikî unsurlarının nasıl kullanıldığıdır." (Erbay, 2001:3) cümlesiyle incelenecek olan romanda odağın nerede olduğunu açıklamaktadır.

"Huzur'da huzuru sağlamanın yegâne yolu musikidir. Çerçevesi içine sıkışık kaldığımız geometrik şekiller ne olursa olsun, türkünün söylendiği makâm ne gibi hususiyetlere sahip görünürse görünsün, mesele türkünün kendine mahsus havasının değişmemesidir." (Erbay, 2001:7) Eserin ilk bölümü olan "İhsan", daha çok *Huzur* romanını ve Mümtaz'ı içermektedir. Nitekim romanda da bu bölüm "İhsan'dan çok, Mümtaz'ın musiki eşliğinde hatıralarına ve başkalarına ait zamanlara gidiş gelişleriyle sona erer." (Erbay, 2001:17)

"Mahur Beste, Nuran'dan önce aile fertlerini de perişan etmiştir. Nuran'ın iç hayatını idare eden beste, öncekilere hazırladığı kaderi, şimdi de Nuran-Mümtaz ilişkisi için hazırlıyordu." (Erbay, 2001:28) *Mahur Beste*'nin romanın kurgusu içinde bir öngörü oluşturduğu görülmektedir.

"Musikî, Nuran'ın karakterinin dikkatlere sunulması esnasında, Mümtaz'ın Nuran'a neden aşık olduğunu, onu niçin beğendiğini bütün yönleriyle ortaya koyan ifadelerde bulur." (Erbay, 2001:19) Musikî bu yönüyle bir araç olarak kabul edilmektedir.

"Musikînin mistik dünyası içinde Nuran'ı seven Mümtaz, aynı zamanda Nuran'ın aşkıyla bir kültürün, musiki kültürünü bütünü hayatın içine sokmak isterdi. Nuran'ın musikî

kültürü açısından sahip olduğu kültürü fark eden Mümtaz, onun her özelliğinde, mazinin yaşanmış ve yaslanılabilecek kültürel mozağının bir cephesini keşfetmektedir.” (Erbay, 2001:56)

“Suat, kışın habercisi sonbahar yağmurları gibi, Mümtaz’ın ruhu üzerine yağıyor, ruhun da, hava misali bozulduğunu, daldığını sezdiriyordu. Bahar yağmurlarının çıkardığı ses, şevk ve ümitle, yeniden candan aşklara kaynaklık ederken, sonbahar yağmurlarının sesi, bu ruhun bütün dengelerini bozuyor, güzel hatıraları üşüten damlalarıyla beraber anaforuna çekiyordu.” (Erbay, 2001:61) Erbay eserinde, sadece romanda gösterilen musikî unsurlarının üzerinde durmakla yetinmiyor aynı zamanda musikînin oluşturduğu atmosfere benzer atmosferler oluşturan yağmur sesinin kurguya kattığı atmosfer üzerinden de yorumlamalar yapmaktadır.

“Ahmet Hamdi Tanpınar, Emin Bey’in şahsında, musikînin medeniyetini inşaaya başlar. Emin Bey’in şahsiyetinden ve musikîsinden yola çıkan Mümtaz, doğu ve batı musikîsini dolayısıyla medeniyetini mukayese eder.” (Erbay, 2001:77) Özellikle Emin Bey’in üflediği ney üzerinde duran yazar, buradan hareketle odağı mistik dünyaya kaydırır. “*Huzur*’da Tanpınar’ın musikîye yüklediği misyon, insanı mistik dünyalara götüren, ya da o dünyaya yol açan bir vasıta olarak, gerekli yolu hissettirme kaygısıdır. Tanpınar, bir mutasavvıf olmadığına göre, musikînin ahengiyle sarhoş oluşunu, maddenin görünen yüzünün arkasındaki sırrı çözmek manasına gelen mistisizmle izah etmek mümkündür.” (Erbay, 2001:88)

“Mümtaz’ın, Nuran’a olan ilgi ve yakınlığının kaynağı olan musikî, aynı zamanda Mümtaz’la Nuran’ın ilişkisini zedeleyen, onları birbirinden ayıran bir kahraman özelliğindedir.” (Erbay,2001:104) Burada *Ferahfeza Ayini*’nin ilk icra edildiği tarihten başlanarak gelişiminin, roman içindeki yeri ve her selamın karakterlerin üzerindeki tesirlerinin incelikli olarak tahlil edilmesi yoğun bir üst okumanın ürünüdür.

Yazar eserini yazmaktaki amacını, *Huzur* romanında musiki unsurlarının nasıl kullanıldığını incelemek olarak açıklasa da eser, *Huzur* romanını musiki odağında inceleyen ayrıntılı bir roman tahlilidir. Tahlil boyunca musikî, gelenek, batı müziği, doğu müziği, klasik Türk müziği makamları, sufizm, gibi çeşitli kavramlar sık sık açıklanmaktadır. Bu açıklamalar romandan alıntılarla başlatılarak okuyucunun romanı daha iyi anlamasına imkân sağlamaktadır. Eser 2019 yılında *Huzur’un Musikisi* ismiyle Fenomen Yayıncılık tarafından

yeniden basılmıştır. Adı geçen baskıda eserin tezi değişmezken “Önsöz” ve “Giriş” bölümlerinde yapılan değişikliklere ek olarak “Giriş” kısmından ayrılmış olan “Müzikal Romana Dair Birkaç Söz” metni yer almaktadır.

1.8. Turan Alptekin, *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan* (2001) (Biyografi)

Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan başlıklı eser, 1975 yılında Nakışlar Yayınevi tarafından yayınlanan Turan Alptekin'in hazırladığı monografi temel alınarak hazırlanarak 2001 yılında İletişim Yayınları tarafından basılmıştır. Çalışmamızda bu eserin 2015 yılındaki ikinci baskısı esas alınmıştır. İletişim Yayınları tarafından yapılan bu baskıda kitabın yazılış amacını Alptekin "Sunuş" kısmında "Tanpınar'ın sanatçı yönüne ağırlık vermek ve genç şairlere ve yazarlara, bizden önce yürümüş çok değerli bir yolu göstermek istedim. Ayrıca sessizce geçilen bir 'karşılaştırmalı edebiyatçıyı da, bu vesileyle ortaya çıkarmayı amaçladım." (Alptekin, 2015:8) cümleleriyle açıklamaktadır.

Turan Alptekin, Tanpınar'ın "sinema; roman ve tiyatroyu aldığı zaman, onu başka bir şey yapıyor" sözünden hareketle "Aslında biz bir yazardan söz ederken de onu değiştiriyoruz -Tanpınar'ın ölümünden sonra yapılan, çok iyi niyetli, şiir çözümlenmeleri de buna bir örnektir- ve bir yazardan söz etmek, bu yüzden güç bir iş olmadadır." Burada gönderme yapılan şiir çözümlenmelerinin 1963 yılında Mehmet Kaplan tarafından *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* ismiyle yazılan kitap olması muhtemeldir. Çünkü Alptekin'in eseri, bu kitabın ardından yazılan ilk kitap olma özelliği taşımaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan kitabı "Bir İnsan", "Karşılaşmalar", "Problemler" olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. "Bir İnsan" başlıklı ilk bölümün "Ölen Adam" başlığında Tanpınar'ın öldüğü gün yaşananlar, ardından dostlarının yazdıklarından alıntılar yer almaktadır. Bu bölümde, Turan Alptekin'in Tanpınar'ın yanında asistan olması vesilesiyle tanıklıkları önemlidir. "Eser" başlıklı bölümde *Şiirler*'in yazılış süreci anlatılırken Tanpınar'ın maddi kaygıları dikkat çekicidir. Bu bölümde *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'ne eklemekten vazgeçilmiş bir mektup bulunur. Tanpınar'ın Turan Alptekin'e daktiloya yazdırdığı mektupları, Alptekin belge olması sebebiyle bu kitaba almıştır. Bu mektuplardan biri de Hayri İrdal hakkında Halit Ayarcı'nın ağzından Doktor Ramiz'e hitapla kaleme alınmış mektuptur. (Alptekin, 2015:65) Murat Gülsoy bu mektup hakkında "Bu metin fantastik boyutu yok etmekte, romanı yeniden gerçekçi bir zemine oturtmakta, tüm okuduklarımızı hasta bir zihnin hezeyanlarına indirgemektedir. Ancak bunu yaparken roman değerinden hiçbir şey kaybetmiyor bana göre. Hatta ancak bu mektupla

*tamam oluyor, açık kalan kimi kapılar kapanmış oluyor. Bu sayede Dr. Ramiz’le temsil edilen psikanalize de kaybettiği itibarı iade edilmiş oluyor.”*⁸ yorumunu yapmaktadır.

Mektupların alıntılanmasının yanında Tanpınar’ın yaptığı Gide çevirisi de kitapta yer almaktadır. Tanpınar’ın Yahya Kemal hakkında yazdığı kitapta yer almayan fakat derslerinde onun hakkında anlattıklarından tutulan notlar yine bu kitapta yer alan bir başka alıntıdır.

Turan Alptekin Tanpınar’ın İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü’ndeki asistanıdır. Aynı zamanda Turan Alptekin, Tanpınar’ın yaşamının son gününe dek yakınındaki biridir. Ölümünden önce, onu acilen doktora götüren kişidir. Dolayısıyla kitapta ders notlarının yanında Tanpınar’ın yaşamından ve yaptığı çalışmalardan da izler var. Turan Alptekin Tanpınar’ın öğrencisi olduğu için aktarımlarında bunu sık sık göstermektedir. “Tanpınar ve Eski Edebiyatımız” başlıklı yazısında Tanpınar’ın eski edebiyatın fenomenolojik tahlilini yaptığı son derslerinin doğrudan aktarımı “*Gelin bu derse birlikte girelim*” (Alptekin, 2015:103) şeklinde yapılmıştır.

Problemler başlıklı üçüncü bölümde Tanpınar’ın “Namık Kemal ve Edebiyatımızda Dönemler Problemi”, Ziya Paşa ve Tanzimat”, “Edebiyatımızda Tesirler Meselesi”, “Şiir ve Nesir”, “Roman ve Meseleleri”, “Edebiyat-ı Cedide ve Milli Roman”, “Türkçüler ve Romantizm”, “Tiyatro: Tür ve Terminoloji” başlıklarıyla derslerinde anlattıklarından öğrencisi Alptekin’in aldığı notlar aktarılmıştır.

Eserde Tanpınar hakkında bir yargıdan, tek bir konudaki perspektifinin yorumlanışından ziyade yazarın Tanpınar hakkındaki yüceltici ve hayranlık içeren görüşlerinin farklı konular etrafında anlatıldığını görmekteyiz. Bu konular ders notları esas alınarak seçilmiştir. Alptekin’in tanıklıklarını içermesi sebebiyle Tanpınar bibliyografyasında önemli bir yer tutmaktadır.

⁸ <https://muratgulsoy.wordpress.com/2013/11/25/saatleri-ayarlama-enstitusunun-devami/#more-2092> (05.07.2023 14.45)

1.9. Zeki Gezer, *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2002) (Monografi)

Hikmet Neşriyat tarafından 2002 yılında basılan eser, Türk Klasikleri Dizisi'nin 17. kitabıdır. Eser Tanpınar'ı öğrencilere tanıtmak amacıyla yazılmıştır. Tanpınar'ın hayatı, sanatı ve eserlerinden seçilen metinlerle oluşturulan kitap temel düzeyde bilgi vererek okuyucuyu kaynaklara yönlendirmektedir.

Zeki Gezer, 1890 ile 1910 yılları arasında doğan kişileri “Türkçe'nin altın devri doğumları 1890 ile 1910 yılları arasında olan bu neslin eseridir.” (Gezer, 2002: 7) cümlesinde görüldüğü üzere Türkçe'nin altın devri olarak görmektedir.

“Bu yıllar aynı zamanda devlet eliyle gerçekleştirilen hızlı Batılılaşma yıllarıdır. Tanpınar ve neslinin Batılılaşma içindeki yerleri ve tecrübeleri bitmeyen bu sürecin bugünkü insanları için yol göstericidir.” (Gezer, 2002: 7) Edebiyat tarihinde Tanpınar ve nesli diye kabul edebileceğimiz ortak görüş ve duyuşa tabi kabul gören bir nesil bulunmamaktadır. Yazar burada Yahya Kemal ve Tanpınar'ı kast ediyorsa da her iki sanatçının ortak bir Batılılaşma fikri kayıtlara geçmemiştir. “Değişerek devam etmek devam ederek değişmek” “imtidad” kelimesinin farklı bir söylenişidir. İmtidad, Yahya Kemal'in kullandığı bir kavramdır. Buradaki paralellik Yahya Kemal ve Tanpınar okuyucuları tarafından bilinse de müfredat bilgisinde her iki yazar için ortak bir Batılılaşma fikri bulunmamaktadır.

Yazar, eser içinde kaynakça kullanmamıştır. Ama Tanpınar'ın vefatının ardından yazılmış yazılardan bazılarını eserine alarak Mehmed Çavuşoğlu, Cahit Tanyol, Sabri Esat Siyavuşgil gibi önemli tanıklıkları okuyucu ile buluşturmuştur.

1.10.Ali İhsan Kolcu, *Zamana Düşen Çılgılık* (2002) (İnceleme)

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirlerinin epistemolojik kaynaklarını araştırmak amacıyla yazılan *Zamana Düşen Çılgılık* isimli eser, 2002 yılında Akçağ Yayınları tarafından basılmıştır. Ali İhsan Kolcu eserini “Kuramsal Çerçeve”, “Sanatçı Mizacına Dair Bazı Dikkatler”, “Tanpınar Şiirinin Epistemolojik Temelleri”, “Tanpınar'ın Şiir Estetiği” başlıklı dört ana bölüm üzerine inşa etmektedir.

“Tanpınar'ın epistemolojisini araştırırken karşımıza çıkan problemlerden biri de şairimizin sanatını bir ‘epistemolojik kopma’ üzerine bina etmesi meselesidir.” (Kolcu, 2002:13) Yazar burada epistemolojik kopma ifadesini olumsuz olarak kullanmıştır. Bu olumsuz bakış durumu yazdığı “Halbuki ustası Yahya Kemal bu ‘epistemolojik kopma’yı fark ettiğinden yeni şiir adına yaptığı tecrübelerin önemli bir kısmını eski şiirin rüzgarıyla gerçekleştirmiştir.” (Kolcu, 2002:13) cümlelerinde görülmektedir. Oysa epistemolojik kopma aslında yazarın baktığı kadar olumsuz görülmemiştir. Hatta kavram ilk kez Bachelard tarafından düşünsel gelişim ve sanat için olması gereken bir durum olarak kullanılmıştır. “Bachelard için düşünsel gelişim, kümülatif nitelikten ziyade kopuşlara dayanmaktadır ve yeni bir bilgi türünün ortaya çıkışı bu kopuşlarla/kopma anlarıyla olanaklıdır.”⁹

“Halbuki Tanpınar, yeni bir şiir dilini Ahmet Hâşim ve Yahya Kemâl'in gölgesinde, onların ve özellikle de sonuncusunun durmadan yükselen şiir burcunun ışığı altında gözleri kamaşarak kurmaya ya da bulmaya çalışacaktır.” (Kolcu, 2002:22) Ali İhsan Kolcu, Tanpınar'ın şiirini Ahmet Haşim'den ziyade Yahya Kemal'in gölgesinde kurmaya çalıştığını düşünmektedir. Gölge ve himaye meselesinde Enis Batur, “baba” figürünün Tanpınar'ın şiiri için gecikmeye sebep olduğunu düşünmektedir. Yahya Kemal ancak ölüm döşeğindeyken Tanpınar'ın onun hakkında yazdığı kitabı baskıya gönderebilmiş olmasını da yine babaya karşı gelemiyor olması ile özdeşleştirmiştir. Ancak yazar Kolcu Enis Batur'un görüşlerini kitabında doğrudan aktararak bu düşüncelere katılmadığını ifade etmektedir. “Tanpınar hayatının sonuna kadar bir arayış içinde olmuştur. Ne aradığını ve nasıl arayacağını da biliyordu. Bu bakımdan sanat adına koruyuculuğuna muhtaç olduğu bu iki kaynağı öldürmeye teşebbüs etmesi söz konusu olmayacaktır.” (Kolcu, 2002:36)

⁹ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2061302> (11.02.2024)

“Tanpınar’ın şiirde sıkıştığı labirentin anahtarı ‘zeka’ ve ‘hissi’ iki kanat gibi kullanamamasıdır. Bu da şiir semasında Tanpınar adlı bir kuşun olamayacağı anlamına geliyor. Bugün için onun birkaç şiiri sadece yeryüzündeki yürüyüşünü temsil etmektedir, yoksa semadaki süzülüşünü değil. O alan, yani şiirin seması, yaşadığı devirde bütünüyle baba(Yahya Kemâl) tarafından kaplanmış gibidir. (Kolcu, 2002:51)

Yazar, “Kuramsal Çerçeve” başlığı altında özellikle figürler arası ilişkileri ayrıntılı inceleyerek, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın yaşadığı dönemde edebiyat çevrelerinin sosyal ilişkilerini epistemeolojik bir kaynak olarak değerlendirmiştir. Yalnız bu kaynak meselesinde özellikle Yahya Kemal’i o kadar çok vurgulamaktadır ki eserin odak noktası Tanpınar’dan çok Yahya Kemal’e kaymaktadır.

“Zengin dili nihayette kendisini birinci sınıf şair değil ama birinci sınıf hikâyeci ve romancı yapmıştır.” (Kolcu, 2002:66) Kolcu’ya göre Tanpınar, birinci sınıf bir şair değildir ama iyi bir hikâyeci ve romancıdır.

Ali İhsan Kolcu, Tanpınar’ın mizacına dair özellikleri mitler üzerinden anlatmaktadır. Burada “sisypos” ve “orpheus” dikkat çekici unsurlardandır. Kolcu, bu çıkarımlara Tanpınar’ın mektuplarından hareketle varmaktadır.

“Tanpınar’ın Şiirinin Epistemolojik Temelleri” başlıklı ikinci bölüm “Tanpınar’ın şiiri genel çizgileri itibariyle üç temel kaynaktan beslenir. Birincisi Ahmet Hâşim, diğeri Yahya Kemâl ve üçüncüsü de Fransız şairleri Baudelaire, Nerval, Verlaine, Valery ve Mallarme’dir. Leyla manzumesinde olduğu gibi divan şiirinin kimi mazmunlarından istifade etmişse de bu kaynak diğerlerine göre çok cılızdır.” (Kolcu, 2002:81) cümleleriyle başlamaktadır. Bölüm içerisinde Ahmet Haşim’in ve Yahya Kemal’in şiirlerinden örnekler verilerek Tanpınar’ın benzer söz varlığı ve temalar içeren şiirleri ile kıyas yapılmıştır. Yapılan kıyasların ardından Kolcu, Tanpınar’ın Haşim’den aldığı ses ve imajlara yeni bir şey ekmediğini söylerken, Yahya Kemal ile estetiğinin de ayrıldığı çıkarımında bulunmaktadır.

Son bölüm “Tanpınar’ın Şiir Estetiği” başlıklı üçüncü bölümdür. Burada rüya, zaman, musiki, kelime işçiliği, resim, şekil ve üslubun Tanpınar şiirlerinde nasıl ve ne derecede olduğu şiirlerinden hareketle irdelenmiştir.

Ali İhsan Kolcu, Tanpınar’ı anlatırken özellikle Yahya Kemal’i o kadar çok vurgulamaktadır ki eserin odak noktası yer yer Tanpınar’dan çok Yahya Kemal’e

kaymaktadır. Yazar sık sık Mehmet Kaplan'ın *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* eserine başvurarak cümlelerini desteklemektedir. Eser bu haliyle Tanpınar'ın poetikasını da içermektedir. Bu eserden sonra 2005 yılında yayınlamış olduğu *Tanpınar'ın Poetikası* adlı eserinin zeminin, bu kitapta oluştuğunu görmekteyiz.

1.11.Ekrem Işın, *A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar* (2003) (Sözlük)

Kitaplık dergisinin A'dan Z'ye serisinden olan eser, Ekrem Işın tarafından kaleme alınmıştır. YKY tarafından basılan eserde yazar, alfabetik sırayla madde başlıklarını oluşturmuştur. Bu başlıkların Tanpınar'ın hayatında olan mekânlar, meseleler, nesnelere, biyografik bilgiler gibi geniş bir yelpazede olduğu görülmektedir.

“Hamdi Bey” başlığında giriş mahiyetindeki metinde “Ahmet Hamdi Tanpınar, bu ülke için bir vicdan azabıdır. Bu insan bu ülkenin zihniyet tarihini yazdı. Her zaman bizi düşündü. Yakalandığımız kimlik krizinin yol açtığı tahribatı gösterebilmek için ruhumuza aynayı ilk o tuttu. Sonuçta birkaç neslin üstesinden gelemeyeceği bir mucizeye imza atmayı başardı. Bütün bunların karşılığında ona yalnızlığı ve hiç arzu etmediği dar bir ideoloji adamı kimliğini uygun gördük.” (Işın, 2003: 4) cümleleriyle yazarın Tanpınar hakkındaki görüşleri okuyucuya sunulmuştur.

“İnsan zihninin “rüya haline” bürünerek hayatın aydınlık ve karanlık bölgeleri arasında yaptığı yolculuğu Akdeniz metaforundan hareketle kuran yazar, şiir estetiğinin yanı sıra roman ve hikâyelerinde de sıkça başvuracağı varoluş parodisine doğru bir kapı açar.” (Işın, 2003: 5) Görüldüğü gibi yazar, Akdeniz başlığını sadece *Antalyalı Genç Kıza Mektup* ile sınırlamamıştır.

“Akdeniz, Tanpınar'ın her zaman büyük önem verdiği toplumsal aidiyet konusunda, tarihsel derinliğe sahip bir uygarlık coğrafyası kimliğini de ayrıca temsil etmektedir.” (Işın, 2003: 5) Tanpınar Akdeniz vurgusu yapsa da asıl aidiyet meselesini Osmanlı üzerinden kurgulamıştır.

“1932” maddesinde Tanpınar'ın “1932'ye kadar cezri bir garpçı idim. Şark'ı reddediyordum. 1932'den sonra kendim için tefsir ettiğim bir Şark'ta yaşadım. Asıl yaşama iklimimizin böylesi bir iklim olacağına inanıyorum.” (Işın, 2003: 11) cümleleri alıntılanarak “cezri garpçılık” dönemini en iyi yansıtan olay olarak lise müfredatlarından divan edebiyatının kaldırılması teklifi olduğunu düşünmektedir. Yazara göre, bu teklif Tanpınar'ın önce Güzel Sanatlar Akademisine sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi'ne yeni kurulan Yeni Türk Edebiyatı alanına profesör olmasında büyük rol oynamıştır (Işın, 2003: 12).

“Huzur” maddesinde “Belirgin bir olay kurgusuna sahip bulunmayan anlatı, Tanpınar'ın Mümtaz, Yahya Kemal'in de İhsan tiplemesiyle Cumhuriyet modernleşmesine

açtıkları ortak bir penceredir.” (Işın, 2003: 29) Roman değerlendirmesi yaparken yazarın karakterle doğrudan örtüşürülmesi alışkanlığına Işın da düşmektedir.

“Osmanlı Dünyası” maddesinde “Tanpınar, Osmanlı dünyasının bir medeniyet modeli olduğunu ifade eder. Bu model bir kültür değirmeni gibi çalışmakta, farklılıkları öğütüp yeniden kendisini üretmektedir.” (Işın, 2003: 42) Tanpınar’ın, Osmanlı dünyasının bir medeniyet modeli olduğunu ifade etmesine eklemeye yaparak yorumlayan Işın, bu medeniyetin kültür değirmeni gibi çalıştığını söylemektedir. Halbuki Osmanlı içinde farklı kültürlerin kendi kültürel kodlarını koruyarak yaşamlarına devam ettiği bilinmektedir.

Eser, Tanpınar’ın hayatında yer eden kavramlar, mekânlar, meseleler ve eserlerinin bazılarında seçilmiş toplam 37 maddeden oluşmaktadır. Bir anlamda Tanpınar sözlüğü oluşturulmuştur. Madde seçimleri geniş bir yelpazede tercih dilmiş olsa da eser içeriği oldukça sınırlıdır. Yazarın sınırlı içerikte yaptığı bazı yorum ve eleştiriler dikkat çekicidir. *Kitap-lık* dergisinin hediyesi olarak dağıtılan eser tek başına satışa sunulmamıştır.

1.12.Cengizhan Orakçı, *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2003) (Monografi)

Türk Düşünce Ufukları serisinin bir kitabı olarak 2003 yılında yayınlanan *Ahmet Hamdi Tanpınar* isimli eser dizideki diğer kitapların formatıyla benzer şekilde yazarın hayatı, şahsiyeti, düşünceleri ve çalışmalarının ardından eserlerinden seçmeler şeklinde sıralanmıştır.

“Önsöz Yahut Yalnız Adamın Cazibe Merkezi Oluşu” başlıklı metinle Cengizhan Orakçı, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın parasızlığı, sükût suikastı olayı, geçim sıkıntısı, 1970’lere kadar resmi ideoloji tarafından görülmeyişi gibi temel meseleler hakkında Atilla İlhan, Hilmi Yavuz ve Beşir Ayvazoğlu’ndan(?) alıntılarla yorum yapmaktadır. Burada alıntı yapılan isimlerin seçimi dikkat çekicidir.

“Hayat Hikâyesi”, “Yetiştığı Çevre ve Şahsiyetinin Oluşması”, “Kendini Bulma Yolunda Med-Cezirler” başlıklarından başlamak üzere Ahmet Hamdi Tanpınar’ı tanımayan bir okuyucu için adım adım hayat hikayesinin anlatıldığı eserde, “Üniversiteden Siyasete” başlığına milletvekili olma serüveni aktarılmaktadır. Burada “27 Mayıs darbesinde sonra Demokrat Partililer aleyhine Cumhuriyet gazetesinde yazdığı iki yazı insafsız ve değerlendirmeleri isabetsizdir. Bu yazılarda Tanpınar 27 Mayıs’ın sözcüsü gibi konuşur.” (Orakçı, 2003:24) cümlelerinde görüldüğü gibi yazar, düşüncelerini çekinmeden kaleme almıştır.

“Devam Ederek Değişmek” başlığında Ahmet Hamdi Tanpınar’ın 1932 yılından sonraki dönüşümünü ele alan Orakçı, Tanpınar ve Bergson bahsini de yine bu başlıkta konu edinmektedir. “Tanpınar’ın ısrarla üzerinde durduğu “devamlılık” düşüncesi, büyük ölçüde Bergson’un “duree” görüşünden kaynaklanmaktadır. Bergson’da geçmiş kendi içine kapalı bir alan değildir. Tanpınar da geçmişin ancak şimdinin içinde kavranabileceğini düşünür. Şimdiyi geçmişi yeniden kurmak amacıyla arar.” (Orakçı, 2003:26) Metin içerisinde yazarın ele aldığı meseleyi uzatmadan ama anlaşılır ve açıklayıcı biçimde anlatmasında, 2003 yılına kadar Tanpınar hakkında yazılmış metinlere hakimiyetinin etkisi olduğu düşünülebilir. Bu hakimiyet yaptığı alıntılar üzerinden daha açık görülmektedir.

Bir çözülme ve geçiş devri aydını olarak görülen Tanpınar, yazara göre iki medeniyetin arasında kalmıştır (Orakçı, 2003:29). Aslında bu ifade doğru değildir. Çünkü Tanpınar arada olmaktan ziyade kendi yönelimlerini açık olarak dile getirmektedir. “1932’ye kadar cezrî bir Garpcı idim. Şark’ı tamamiyle reddediyordum. 1932’den sonra kendime göre tefsir ettiğim bir Şark’ta yaşadım. Asıl yaşama iklimimizin böylesi bir terkip olacağına

inaniyorum. *Beş Şehir* ve *Huzur* bu terkinin araştırmalarıdır. Yazacağım öbür eserlerin de çekirdeği budur.” (Tanpınar, 2000: 300)

“Medeniyet: Bir Kültür Toplanması” başlıklı metinde medeniyetin görünen yüzü musiki ve mimari üzerinde durulmuştur. Metin içerisinde Tanpınar’ın eserlerinden alıntılar yapılmıştır.

“Rüyalarımızın Sarışın Buğdayı: Şiir” başlıklı metin Tanpınar’ın şiirleri hakkında yazılmıştır. Mehmet Kaplan tarafından yazılan *Tanpınar’ın Şiir Dünyası* eserinden yapılan alıntıların odağında ilerleyen bölümde öznel yorumlar bulunmamaktadır.

“Hikayeciliği ve Romancılığı” başlıklı sekizinci metinde *Abdullah Efendi’nin Rüyaları* ve *Yaz Yağmuru* kitapları müstakil iki eser olarak anılmış ve hikayelerin merkezinde rüyaların olduğu söylenmekle kifayet edilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın romanları içinden *Mahur Beste*, *Huzur*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* anılırken; 1950 yılında tefrika edilen ve 1973 yılında yayınlanan *Sahnenin Dışındakiler* ve 1987 yılında yayınlanan *Aydaki Kadın* romanlarının isimleri dahi kullanılmamıştır. 2018 yılında basılmış olan *Suat’ın Mektubu*, eser yazıldıktan yıllar sonra yayınlandığı için adının geçmiyor olması tuhaf karşılanmazken diğer iki romanın “Hikayeciliği ve Romancılığı” başlığı altında neden yer almıyor sorusu cevapsız kalmaktadır.

“İnceleme ve Deneme Yazarlığı” başlıklı bölüm eserin son bölümüdür. Diğer bölümlere nispeten çok kısa tutulan bölümde eser ve içerik verilmekle yetinilmiştir.

Dokuz farklı başlık toplam 42 sayfadan oluşmaktadır ve eserin ana bölümü burada yer almaktadır. 42. sayfadan 239. sayfaya kadar Ahmet Hamdi Tanpınar’ın eserlerinden seçmeler yer almaktadır. Tanpınar’ın eserlerinden seçmelerin ardından hakkında Beşir Ayvazoğlu, Mehmet Can Doğan ve Nihat Genç tarafından yazılan üç farklı metin son kısma eklenmiştir. Kitap, Tanpınar’ı tanıtıp temel meseleleri hakkında okuyucuyu bilgilendirici içeriklerle oluşturulmuştur. Burada dikkat çekici olan hayatı, eserleri gibi kuru bir tanıtmadan ziyade milletvekilliği, Tanpınar’daki devam fikri, Bergson etkisi... gibi başlıkları da ele almış olmasıdır. Yazarın çok değinilmeyen meseleleri anlatmış olması faydalı olmakla birlikte bu meseleler hakkındaki yorumları kısıtlıdır. Yazdıkları daha çok haber verme, bilgiyi aktarma seviyesinde kalmıştır.

1.13. Sevim Kantarcıoğlu, *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2004) (İnceleme)

Akçağ Yayınları tarafından 2004 yılında yayınlanan eserin alt başlığı dahil tam ismi *Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikayeleri* şeklindedir. Sevim Kantarcıoğlu eserin amacını “Ön Söz” başlığının ilk satırlarında “Bu kitapta amacım, yapıbozumcu ve semiotik yaklaşımlar ışığında, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın kısa hikâyeleri arasından seçtiğim hikâyelerin okunması ve yorumlanmasıdır.” (Kantarcıoğlu, 2004:7) cümlesiyle açıklamaktadır. Bu cümlelerde dikkat çekici unsur daha önce yapılmamış bir inceleme yönteminin, yapıbozumcu ve semiotik yaklaşımların eserde yöntem olarak kullanılmasıdır. Yazarın İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörü olması, batı edebiyatlarını değerlendirmede kullanılan yöntemleri tercih etmesindeki önemli bir etken olarak düşünülebilir.

Eserin başlığında ve odağında Tanpınar’ın hikâyeleri yer alıyor olsa da yazar, Tanpınar hakkında yaptığı bazı araştırmalarını da bu çalışmada değerlendirmeyi uygun görmüştür. Bu çalışmaların dahil olduğu eser “Huzur”, “Thomas Stearns Eliot ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Edebiyat Üzerine Düşünceleri”, “Karanlığın Yüreği”, “Edebi Metinlerin İncelenmesinde Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar ve Ahmet Hamdi Tanpınar Hikayeleri” ve “Sonuç” başlıklarından oluşmaktadır.

“Huzur” başlığında Tanpınar’ın *Huzur* romanındaki karakterleriyle benzerliği üzerinde durulmuş ve Türk aydınının Mümtaz üzerinden temsiliyeti incelenmiştir.

“Thomas Stearns Eliot ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Edebiyat Üzerine Düşünceleri” başlığında gerçeklik sorgulaması, şiirin neliği ve görevi gibi meselelerde Eliot ve Tanpınar kıyaslanmıştır. Sevim Kantarcıoğlu burada edebi akımları ve onların dönüşümünü, İngiliz ve Türk şiirinde geleneğin yerini sorgulamaktadır. Yazarın akademisyen yönü bu bölümde ön plana çıkmıştır.

“Gerçekten batılı bir zihniyetin özünde de “gelenekçilik” olduğunu söyleyen Tanpınar, geleneği “her sanatın kendisine mahsus, her türlü ayrılıkların üstüne hüküm süren bir asli kıymetler silsilesi.” olarak tanımlamış ve bir geleneği oluşturan eserler arasındaki farklılıklara rağmen, geleneği oluşturan benzerliklerin, sanatı yaratan kültürün özünü ifade ettiğini vurgulamıştır.” (Kantarcıoğlu, 2004:47) Yazar Tanpınar’ın bu vurgusunun farkındadır fakat bu vurgunun sebebini sorgulamamaktadır. Tanpınar’ın buradaki vurgusunun sebebi, iyi bir

batılı olmak için geleneğin zorunlu gerekliliği mi yoksa Türk modernizminin geleneğe yaslanarak kendi meşruiyetini kurması gerekliliği midir sorusu cevapsız kalmaktadır.

“Karanlığın Yüreği” başlıklı metin Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Geçmiş Zaman Elbiseleri* adlı hikâyesini daha iyi anlayabilmek için eser içine dahil edilmiştir.

“Edebi Metinlerin İncelenmesinde Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar ve Ahmet Hamdi Tanpınar Hikayeleri” başlıklı metin esere ismini veren kitabın asıl bölümüdür. Bu bölümde yazar seçtiği hikayeleri incelemeye başlamadan geniş bir anlatımla postmodern tekniklerden yapıbozumculuk ve semiotik okuma üzerinde durmaktadır. Bu anlatımların ardından *Acıbadem’deki Köşk*, *Yaz Yağmuru*, *Teslim*, *Geçmiş Zaman Elbiseleri*, *Bir Yol*, *Bir Tren Yolculuğu*, *Abdullah Efendinin Rüyalari* isimli hikâyeler incelenmiştir. Kantarcıoğlu, seçtiği hikâyelerin önce yapısını bozarak estetik kurgusundan uzaklaştırmış ardından kurgulanan atmosferdeki öğelerin kattıklarını incelemiştir.

Kantarcıoğlu hikâyeleri incelerken seçtiği hikâyelere benzeyen şiir veya başka hikâyelerden yararlanarak incelemesinin sınırlarını genişletmiştir. Bu durum Tanpınar’ı anlamayı kolaylaştırmak ve Tanpınar’ın hikâyesine ışık tutmak için yapılmış olsa da bazı başlıklarda ana konudan uzaklaşıldığı gözlemlenmiştir.

“Tanpınar, insanın asırlar boyunca karanlığa ve kötülüğe karşı yaptığı destanî mücadelenin ürünü olan kültür ve medeniyet değerlerine çok önem vermektedir. Duygusal ve negatif romantizmin insanı değerini hem kaynağı hem de ölçüsü yapan insan merkezli evrenine karşı olan Tanpınar, tanrı-merkezli bir evrene inanmış dinamik bir gelenekcidir.” (Kantarcıoğlu, 2004:150) Kantarcıoğlu, kıyas yaptığı Conrad’dan farklı bulduğu Tanpınar’ın nerede durduğunu bu cümlelerle açıklarken oluşturduğu sıfat (tanrı-merkezli bir evrene inanmış dinamik bir gelenekci) aslında Tanpınar’ın dönemindeki modern düşüncenin uzağında olduğunu da göstermektedir.

“Sonuç” bölümünde yazar, Tanpınar’ın felsefesini *Huzur* üzerinden aktardıktan sonra bu felsefeyle ele aldığı hikâyeleri kısa kısa yeniden özetlemiştir.

Sevim Kantarcıoğlu daha önce yapılmamış bir yöntemle Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hikâyelerine yönelmiş olmasıyla dönemindeki çalışmalar içinde ön plana çıkabilecek bir eser kaleme almıştır. Çalışmasında Tanpınar’ı daha iyi anlamak için kullandığı örnekler

okuyucuyu kimi zaman eserin odak noktasından uzaklaştırırsa da yazarın odağında hep Tanpınar vardır.

1.14.Halûk Sunat, *Boşluğa Açılan Kapı* (2004) (Araştırma-İnceleme)

2004 yılında Bağlam Yayınları tarafından basılan *Boşluğa Açılan Kapı* isimli eserin alt başlığı *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yapıtlarına Psikanalitik Duyarlıklı Bir Bakış* şeklindedir. Halûk Sunat eserine ismini verirken bir nevi yöntemini de açıklamaktadır. Eseri yazmaktaki amacını ise “Önsöz” kısmında “Yazara, Tanpınar’a yani sırasıyla, ‘psikanalitik duyarlılık’tan mürekkep bir ayna tutmak. O aynada; yazarın benliksel kuruluşunu, hayatla/’hakikat’le karşılaşmalarında yaşadığı iç çatışma ve çalkantıları, o çatışmalarla yüzleşmek ve çalkantılarını aşmak üzere imgeleminde/’hayal’ hanesinde kurduklarını, yaratma serüveninin/’yaratı’sının, nerelerden ve nasıl beslenip nerelere doğru yol aldığını görmeye ve göstermeye çalışmak.” (Sunat, 2004: 10) cümleleriyle açıklamaktadır. Eser “Tanpınar’ın Ruh Hali Ya Da ‘Halet-i Ruhîyye’si”, “Ruhsal/ Yapısal Çözümleme”, “Tanpınar’ın Yazınsal Yönelimleri”, “Ruhsal Yapı-Yaratısal Yankı” başlıklarını taşıyan dört ana bölüme ayrılmıştır.

Yazar ilk bölümde önce fotoğrafları daha sonra mektupları üzerinden Tanpınar’ın ruh halini çözümlemeye çalışmaktadır. Burada *Antalyalı Genç Kıza Mektup* hakkında “Kuşkusuz, bu değinilerin, edebiyatı gerçekten sevip sevmediğini, yazarımızı gereğince okuyup okumadığını, hatta, yazarın eseri ile teması olup olmadığı bile belli olmayan bir gence aktarılıyor oluşu; mektubun kurmaca, mektup yazılan gencinse varsayımsal bir kişi olduğunu düşündürüyor. Öte yandan, Tanpınar’ın bir yazar ve şair olarak kendini açma ihtiyacı ile seslenmek üzere, böyle birini seçmiş olması neyi düşündürüyor? Kendini baştan alıp anlatmak için en uygun muhatapın böyle biri olacağını mı; yoksa, zaten, muhataplarının da öyle bir noktada olduğunu varsaydığını mı?” (Sunat, 2004: 56) Yazar, bahsi geçen mektubun bir kurgu olduğunu düşünmektedir.

“Neredeyse, her türlü duygusu ve iç arayışı ile mazur görülme (aslına bakılırsa, makbul bulunma) durumunda olan Tanpınar; sanatının ayrıcalıklı kimliğine sahiplenmeyi olduğu kadar gündelik hayatında duygularını dışa vurmaya, kendi olmayı da mahzurlu bulan adamdır.” (Sunat, 2004: 154) Ahmet Kutsi Tecer ile mektuplaşmalarında özellikle Tanpınar’ın mektup yazamıyor oluşu Sunat’a göre Tanpınar’ın kendi olmayı mahzurlu bulmasıyla ilgilidir.

Yazar ikinci bölümde ruhsal ve yapısal çözümleme yapacağı iddiasını taşımaktadır. Ama bölümde bu kısma az yer verilirken diğer bölümlerde de var olan konuyla ilgili “Eşlikçi Metinler” adını verdiği terimsel ifadelerin ve psikolojik meselelerin açıklandığı kısım

yoğunluktadır. Bu bölümde Tanpınar'ın Yahya Kemal için yazdığı kitap da incelenmiştir. Ama yazarın bunu yapmaktaki amacı bilinmemektedir. Bu eşlikçi metinler ruhsal yapının çözümlenmesi adına öğretici olsa da yazar, bu metinlerle Tanpınar arasında bir bağlantı kurmamıştır.

“Tanpınar'ın Yazınsal Yönelimleri” başlıklı üçüncü bölümde Sunat, Tanpınar'ın şiir ve hikâye dünyasını yine Tanpınar'ın yazdıklarından alıntılarla okuyucuya sunmaktadır. Asıl yorumlamalarını ise yine aynı bölüm içinde “Yazınsal Yönelim ve Ruhsallığın Kesişim Noktaları” başlığı altında vermektedir. Burada da maddeli anlatımı tercih etmiş yaptığı yorumların alıntısındaki hangi maddeyle ilgili olduğunu notunu düşmüştür. Bunu yapmaktansa ilk alıntı yaptığı yerde yorumu da yapmış olsaydı okuyucu açısından ve anlaşılabilirlik açısından daha çok amacına hizmet ederdi.

Son bölümde ise yazar ruhsal yapının Tanpınar'ın eserlerinde nasıl karşılık bulduğu üzerinde yoğunlaşmaktadır. “Tasavvur, Tanpınar'da olmayan bir şeye işaret ediyor: ruh bütünlüğü. ‘Onların arasında, bir sıtma nöbetine benzeyen ve durmadan bir şeylere, belki de fakirliğin altında tasavvur ettiğim ruh bütünlüğüne sarılmak, onunla iyice bürünmek arzusunu veren bir ürperme ile dolaşırdım.’ Tanpınar'ın bu içtenlikli ifadesi, bana, üşüme/ ürperme duyumsayışı ile kendisini gösteren, bir yoksunluk, sarıp sarmalanmamışlık duygusu içinde olduğunu (bütün bunların, anne-şefkat-korunma-esirgenme arayışlarıyla örtüştüğü açıktır) gösteriyor.” (Sunat, 2004: 273) Yazar, bu bölümde analiz gücünü ortaya çıkarmaktadır.

“Tanpınar'ın şiir yaşantısı, bildik hayatın aydınlığına değil, o hayatın aydınlığından rahmin karanlığına meyillidir. Gündelik yaşantısında hayata doğru yürümekten korkan Tanpınar, şiir yaşantısında da ana rahmine/ doğmamış olmaya doğru yürür.” (Sunat, 2004: 299) Mehmet Kaplan'ın *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*'ndan mülhem yapılan bu yorumda yazarın, Tanpınar'ın çizgisel zaman anlayışına sahip olduğu fikrini savunanlarla tezat bir anlayışa sahip olduğunu düşündürmektedir.

Yazar, *Sabah* isimli şiiri değerlendirirken “şair, kadını, kendi arzusunun nesnesi ve eylemlilik içinde muhatabı olarak konumlandırmadığı gibi, bir başka güce (burada, rüzgâra) teslim eder. Bu noktada, şairin aşk nesnesi ile ilişkisine bir üçüncüyü katmasının ve üçüncünün seyretmeyip eyleme geçerken birincinin seyri tercih eder olmasının, eşcinsel nitelikli bir tutum olduğunu belirtmeliyim.” (Sunat, 2004: 313) Yazarın yorumunu

açıklamadan, gerekçelendirmeden sadece üçüncü kişinin varlığı üzerinden yapmaktadır ve yorumunu sürdürmemektedir.

Yazar *Hikâyeler*'i “gözden geçirmiş” ve bazılarını seçerek incelemiş “ öteki hikâyelerin, incelemecinin çalışmasının başından bu yana ortaya koyduğu savları boşa çıkartacak hiçbir ayrık özelliği yoktur.” (Sunat, 2004: 368) diyerek romanlara geçmiştir. Burada her ne kadar inceleme kelimesi kullanılsa da hikâyeler dolaylı aktarım yoluyla aktarılmaktadır. Romanlar da ise *Huzur* odağa alınmıştır.

Yazar bu eserinde başlıkta geçtiği gibi psikanalitik bir duyarlılıkla Tanpınar'ı incelememiştir. Burada üzerinde durulması gereken nokta duyarlılık kelimesidir. Eserden beklenti olarak psikanalitik analizler beklemek karşılığını bulamayacaktır. Çünkü eser daha çok “insan” Tanpınar portresini çıkarmaya çalışmaktadır. Özellikle mektuplarından ve ulaşılmış günlüklerden hareketle diğer eserlerde ön plana çıkarılmayan kişilik haritası yüceltilmeden olan haliyle okura sunulmuştur. Bu sunuşta yer yer eleştiriler de bulunmaktadır. Yazar, her ne kadar araştırma inceleme kitabı kaleme almış olsa da “kenara korsak” (Sunat, 2004: 369) gibi günlük dil kullanımından uzaklaşmamış, evet, sevgili okur” “kenara korsak” (Sunat, 2004: 474) gibi ifadelerle okuyucuya seslenmektedir. Eserin sonunda ise “Bu metnin kuruluşu, çocukluğumun Bisikletçi Rıfat Usta'sından, mahallemizin kıdemli bakkalı Hacı Bey'e dek çok geniş bir kaynakçaya dayandığından, doğrudan yararlanıp alıntı yapılanların dışında, 'kaynakça' düzenlenmemiştir.” cümlesi eserin bir incelemeden çok deneme türüne yaklaştığının göstergesi olarak görülebilir.

1.15. Nesrin Tağızade Karaca, *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mûsikî* (2005) (İnceleme)

2005 yılında Hece Yayınları tarafından basılan *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mûsikî* isimli eser Nesrin Tağızade Karaca tarafından yazılmıştır. Eser “Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nesirlerinde Musiki”, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Roman ve Hikâyelerinde Musiki” ve “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Roman ve Hikâye Kahramanları ve Musiki” başlıklarını taşıyan üç ana bölümden oluşmaktadır. Yazar, “Sonuç” bölümünün ardından Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Biyografisi ve Tanpınar ve musiki temalı metinleri eklemiştir.

Eserin “Sunuş” kısmında kendisinden önce yapılan çalışmaları anarak onlara bağlı kalmaksızın bir bakış açısı ve yorum denemesine gittiğini söyleyen Karaca, “Tanpınar’ın şiirleri dışındaki eserleri üzerinde, metinlerden hareketle ve analitik bir yaklaşımla “musiki” konusunu ele almaya çalıştık.” (Karaca, 2005: 12) cümleleriyle eserin odak noktasını ve yöntemini açıklamaktadır.

Tanpınar’da musiki anlayışının zamanla bağıntısının temelinde Henri Bergson’un zaman felsefesinin yeri olduğuna dikkat çeken Karaca, bu durumun tesadüfi olmadığını vurgulamaktadır (Karaca, 2005: 22).

“Bir ruh sanatı olan musiki, insan ruhunda ve iç dünyasındaki bütün duyguları, bu duyguların dönüşümlü hallerini, ruhun kıvrımlı derinliklerini sonsuz bir ifade kabiliyeti ile aksettirerek tarih, zaman, medeniyet, din, rüya motifleri ile bütünleşip yorumlanmasıyla Tanpınar’da önemli bir yer tutmaktadır.” (Karaca, 2005: 30) Bu durumun somut örneklerine, Tanpınar’ın eserlerinde nasıl tezahür ettiğine ilerleyen bölümlerde daha geniş yer verilmiştir.

“Tanpınar “hiç de musikişinas değilim... Hatta bu sanata aşına bir amatör bile olmadım” derken tevazu göstermiş olduğunu, musikiyi çok iyi anlamakla kalmayıp sanat değeri ve tarihi boyutuyla ele alıp son derece çarpıcı bir perspektifle değerlendirdiğini görüyoruz. Musiki tarihimize ve onun tahlilini ışık tutan değerlendirmeler, onun sanatının izdüşümlerini ihtişamını ve boyutunu da göstermektedir.” (Karaca, 2005: 42) Tanpınar’ın eserlerinden yapılan alıntılarının ardından bu yorumda bulunan Karaca, Batı musikisi karşısına çıkabilecek onunla yüzleşebilecek bir musiki geleneğinin bulunduğunu Tanpınar’dan mülhem sık sık tekrarlamaktadır.

“Tanpınar’a göre Türk musikisi, İtrî’nin *Nevâkar* bestesinin merkezde olduğu üç büyük eser etrafında gelişmiş, ses hamuru bu sacayağında sonsuza kadar sürecektir olan

ölümsüz kıvamı bulmuştur.” (Karaca, 2005: 44) Alıntılarda görüldüğü üzere yazar, Tanpınar’ın musiki hakkındaki görüş ve önerilerini çok sık alıntılanmıştır. Ama eser içinde bu alıntıların kompoze edilme şekliyle yazarın başarılı bir örnek sunduğunu görmekteyiz.

“Tanpınar bir kopma noktası olarak 19. yüzyıla eksen olarak geçmişe yorumlamaya yönelirken bir zirve olarak gördüğü Dede Efendi’yi özellikle öne çıkarır. Sanatkâr bakışı ve duyarlılığı ile Dede Efendi’yi bütün bir tarih, medeniyet, kültür zenginliği arasından adeta kristalize ederek çıkararak ve müziğini sözel bir düzlemde çözümlenmeye çalışan Tanpınar, ayrıntılara inerek, Dede Efendi’nin sanatının karakteristiğini olabildiğince yansıtmaya çalışmıştır.” (Karaca, 2005: 46) “Çünkü, Dede Efendi, Osmanlı İmparatorluğu’nun medeniyet ve kültür değiştirme sürecinin başında ve birçok siyasi hareketin arasında yetişmiştir.” (Karaca, 2005: 47) cümlesiyle Tanpınar’ın bunu yapmadaki motivasyonu üzerine önemli bir yorumda bulunmaktadır.

Türk halk musikisi karşısında Tanpınar’ın tavrının Klasik Türk musikisinden daha fazla geleneğe bağlı olduğunu anlatan yazar, bu durumun *Beş Şehir*’de Erzurum bölümünde ve *Huzur*’da yoğunlaştığının aktarmaktadır (Karaca, 2005: 55).

Türk insanının romanının türkülerde saklı olduğunu düşünen Tanpınar, “Anadolu türkülerinde çok şey bulmuş ve her birinden derin anlamlar ve yorumlar çıkarmıştır.” (Karaca, 2005: 58) Yazar burada sık sık romanlarda yer alan türkülerden örnekler vermektedir. Bu örneklerin ardından “Denilebilir ki Tanpınar, söz ve name (Sehven name yazılmış olması ihtimali yüksektir. Doğrusu nâme şeklindedir. H.E.) olarak ele alıp yorumladığı ve toplumun adeta sosyo-psikolojik profilini sergilediği türkülerde sanatkâr duyarlılığı ile şiiriyeti yakalamış ve onların karakteristik yanı ve mahiyeti hakkında uzun uzun düşünmüştür. Yaklaştığı yeni sentezler ışığında bilhassa arka plandaki hikâyeye intikal ederek Anadolu’nun iç romanına ulaşmış olan Tanpınar, bu yanıyla da, seçkin bir kalem olarak edebiyat ve kültür dünyamızdaki o çok özel yerini almıştır.” (Karaca, 2005: 63)

Huzur’da “musiki hem bir duygu, hem bir olgu, hem de bir kültür ve medeniyet değeri olarak sadece estetik bir amaç çerçevesinde değil ‘geçmiş-bugün-gelecek’ çizgisinde hayati önemi haiz bir konumda ele alınmıştır. Musiki bir güzel sanat olmaktan çok, bir kültür ögesi, kuşatıcı bir atmosfer olarak değerlendirilmiştir.” (Karaca, 2005: 68)

Musikiye muhatap olan her bireyin tavırlarının ortak olmadığını söyleyen yazar, Mümtaz’ın girift ruh hali ve düşüncelerine musikin bir zemin hazırladığını ve

hesaplaşmalara, çelişkilere, çıkmazlara sevk eden bir amil konumunda olduğu çıkarımını yapmaktadır(Karaca, 2005: 76).

Türk halk musikisinin örneklerinin yoğun olarak atmosfer yaratmak için kullanıldığı *Huzur*'da, Mümtaz'ın annesinin öleceğinin adeta türküyle hissettirilmesi görevini sokaktan geçen bir çocuk yerine getirmektedir: “Akşam oldu yakamadım gazımı/ Kadir Mevlam böyle yazmış yazımı/ Doya doya sevemedim kuzumu/ Ben ölürsem yavrum seni döverler” Benzer şekilde romanın sonlarına doğru Nuran'ın sevdiği şarkılar da Mümtaz ile Nuran'ın aşklarının akıbetini okuyucuya sezdirmektedir (Karaca, 2005: 68). Karaca'nın yaptığı bu çıkarımlar Tanpınar ve eserleri için musikinin önemi bahsinin üstünde bir yerde durmaktadır.

Yazar, türkülerin geçtiği yerleri örnek gösterdikten sonra “Görüldüğü üzere türküler, klasik musikiden farklı olarak daha çok anı, yaşananı hissettirmektedir.” (Karaca, 2005: 82) yorumunda bulunmaktadır.

Mümtaz için Batı müziğine de açık olduğunu fakat “onda eski musikimizde bulunduğu huzur sükûnu ve saadeti tadamaz. Batı musikisi tema olarak Mümtaz'a ölüm ve yeniden doğuş çemberinin kucakladığı çağrışımlarla yüklü ve girift durumlar şeklinde gelmektedir.” (Karaca, 2005: 84) cümleleriyle yazar, Klasik Türk müziği ile Batı müziğinin kahramanda bulunduğu karşılıkları kıyaslamaktadır.

“Tanpınar'ın önem verdiği kadın karakterler, özellikle eski musikinin inceliklerini bilir ve adeta onları yaşarlar. Bestelerin pek çoğuna aşinadırlar ve çoğunun sesleri de güzeldir.” (Karaca, 2005: 94) cümlesiyle Tanpınar'ın roman ve hikâyelerindeki kadın tiplerinin ortak özelliğini bildiren Karaca erkeklerde durumun farklı olduğunu söylemektedir.

Birinci bölümde; Tanpınar'ın fikir, yorum ve sentez planında ele aldığı musiki hakkındaki görüş ve düşüncelerini ve Batı musikisi, Klasik Türk musikisi ve Türk halk musikisi konusunda yorum ve değerlendirmeleri metinlerden hareketle gösterilmiştir. Doğu Batı kültürlerinin musiki açısından kıyası da yine bu bölümde yapılmıştır. İkinci bölümde Tanpınar'ın kurgu eserlerinde musikinin yer ediş şekli ve *Mahur Beste*'nin bir leit-motive olarak görülmesi üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise kurgularda yer alan karakterlerin musiki ile ilişkisi incelenmektedir.

Karaca'nın bu eseri, Tanpınar'ın eserlerinde geçen musiki konusundaki fikirlerinin sadece derlemesinden oluşmamaktadır, Tanpınar'ın musiki üzerine yoğunlaştırdığı dikkat ve

tespitleri bir araya getirip anlamlı bir bütüne ulaşılmaya; Tanpınar'da musikinin yeri, önemi ve değerine dair bir tahlil denemesi yapılmaya gayret edilmiştir. Bu sebeple eser Ahmet Hamdi Tanpınar ve musiki teması hakkında okuyucu ve araştırmacılar için bir kaynak niteliğindedir.

1.16. Ali İhsan Kolcu, *Tanpınar'ın Poetikası* (2005) (İnceleme)

2009 yılında Salkımsöğüt Yayınları tarafından basılmış olan *Tanpınar'ın Poetikası*, Tanpınar'ın şiir üzerine kaleme aldığı sekiz yazıdan hareketle ortaya çıkmış bir kitaptır. Tanpınar'ın doğrudan poetika olarak yazdığı bir metin yoktur. Yazar bahsi geçen sekiz metinden hareketle onun poetik düşüncelerini bir araya getirmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar poetika başlığıyla bir üretimde bulunmamıştır. “Şiir üzerine düşünmüş ve onu sanatının merkezine oturtmuş bir şair olarak Ahmet Hamdi Tanpınar, Cumhuriyet devrinde, Necip Fazıl, Orhan Veli, Asaf Hâlet ya da Salah Birsal gibi sistematik bir poetika oluşturmuş şairlerden değildir. Fakat onun şiir üzerine konuştuğu ve şiir görüşünü açıkladığı ve bizim de önemseydiğimiz sekiz yazısından hareketle düzenli bir poetikaya varabilmek mümkün görünmektedir.” (Kolcu, 2005:5)

Ali İhsan Kolcu bahsi geçen sekiz yazıyı kronolojik olarak ele almıştır. Ele alış şekli ilk olarak Tanpınar'ın bahsi geçen yazılarının bir bölümünün doğrudan alınması ardından paragraf paragraf kendi incelemesini yapması şeklindedir. Kendi incelemesi dediğimiz kısım ise Tanpınar'ın cümlelerinin bir nevi dolaylı anlatımı şeklindedir. Bu dolaylı anlatımları yazar, “bu bahiste, bir sonraki paragrafta, bu bahsin ikinci maddesi” gibi geçiş kelimeleri ile yapmaktadır.

“Tanpınar sanatı toptancı anlayışla iyi ya da kötü olarak değerlendiren anlayışa karşı çıkar. Necip Fazıl bunu kendi Poetika'sında Kütük ve Nakış bahisleriyle ele almıştı. Tanpınar böyle bir tasnife gitmez ama, şiirin kütük ve nakışının ayrılmaz bir bütün olduğunu söyler ki bu da onu Necip Fazıl'la aynı görüşe götürür.” (Kolcu, 2005:17) Kolcu bu cümlelerle Tanpınar ve Necip Fazıl arasında ortaklıklar kurar.

Kolcu, Tanpınar ve Ahmet Haşim'in şiir dilindeki kısırlığının nedeni olarak çok dar kelime kadrosuyla şiir yazmayı denemiş olmalarını görür. Gerçek şiiri ise dilin bütün imkânlarından yararlanmasını bilmek olarak görür (Kolcu, 2005:27).

“Halk edebiyatı ağzının şiirimizde son zamanlarda kazanmış olduğu rağbet biraz da okuyucuyu çocukluğundan beri alıştığı kıymetlerin dışına çıkarması değil midir? Şöyle zahmetsizce, yarı rüya halinde, alışılmış ve güzel bulunmuş şeylerin göz önünden geçmesi... Yani birçok tembellik ve biraz hodbinlik.” (Kolcu, 2005:45) Ali İhsan Kolcu Tanpınar'ın bu sözlerine katılmamaktadır. “Bu konuda Tanpınar'a katılmak mümkün değildir. Her milli

edebiyat kendi kaynağını geliştirerek, dönüştürerek var olur. Halk şiirine dönmek ve Divan şiirine dönmek aynı şey değildir. Divan şiiridir statik ve ölü bir edebiyattır. Halbuki halk şiiri dinamiktir. Her gün yeni şiirler yazılmakta, türküler söylenmekte, ağıtlar yakılmaktadır. Modern şiir eğer halk şiiri ile estetik bir bağ kurabilseydi bugünkü Türk şiiri bir çıkmazda olmazdı.” (Kolcu, 2005:46)

“Bir şey demediğimiz, yani sadece kendisi olan eserden başka bir şeye benzeyenlerden daha kolayca lezzet alıyoruz.” (Kolcu, 2005:45) Tanpınar’ın bu sözlerini Kolcu biraz farklı yorumlamıştır. “Bana göre başkalarına benzemeye çalışmak bir şair için tükenmenin başlangıcı demektir. Halbuki bütün bir Divan şiiri neredeyse başkalarına benzemek için yazılan metinlerle doludur. Kendisinden önceki gibi ya da daha iyisini yazacağı iddiasıyla yola çıkan nazire yazma geleneği bu şekilde okunabilir.” (Kolcu, 2005:46) Divan şiirini neredeyse başkalarına benzemek için yazılan metinlerle dolu gören Kolcu’ya katılmak mümkün değildir. Çünkü Divan şiirinde başkalarına benzemek değil aynı mazmunla başka, yeni bir şey söylemek önemlidir.

Ali İhsan Kolcu Tanpınar’ın şiir hakkındaki görüşlerinden bazılarını katılmaz. Bunların biri de Tanpınar’ın şiir estetiğini rüyaya dayandırmasıdır. Burada Kolcu rüyanın şiirin oluşumu için yeterli fakat gelişimi için eksik olduğunu vurgulamaktadır(Kolcu, 2005:79).

Antalyalı gence yazılmış olan mektubun bir muhatabının olmadığına inanan Kolcu bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir. “Tanpınar’ın bu bahiste anlattıkları yetişkin bir adamın kendi duyusal, duygusal ve düşünsel yolculuğudur. Fakat yaşanıldığı zamanın değil anlatma zamanının mahsulleridir. Bu bir bakıma anlatılan ana dönmek onu yaşamak, hatta üzerinden hiçbir şey geçmemiş halini idrak etmek demektir. Bu bakımdan ben bu mektubun muhatabının olmadığını hatta gerçek muhatabın Tanpınar’ın kendisi olduğunu düşünmekteyim. Bunun şairin küçük oyunlarından biri olduğu ihtimal dahilindedir.” (Kolcu, 2005:95)

Kitap Tanpınar şiirlerinden seçilmiş on şiirle son bulur. Burada şiirlerin seçiminin nasıl yapıldığı açıklanmamaktadır. Kolcu bu kitabında Tanpınar’ın şiir hakkındaki sekiz yazısının çözümlemesini yaptığını söylemektedir. Fakat bu çözümler yüzeysel ve aktarımdan ibarettir. Dokuz farklı metinden alıntılar ve haklarında kısmen yorumlarla

oluřturulan eser, Tanpınar'ın Őiir hakkındaki dűőünceleri yekun olarak gűrmek ağısından űnemlidir.

1.17. Ümit Meriç, Selma Ümit Karışman, *Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda* (2006) (İnceleme)

Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda isimli eser, Etkileşim Yayınları tarafından 2000 yılında “20. Yüzyılda Türk Kültürüne Yön Verenler” isimli dizisinin birinci kitabı olarak okurlara sunulmuştur. Türk kültürüne yön verenler serisinin ilk ismi olarak Tanpınar’ın seçilmiş olması değerlendirilmeye tabi tutulması gereken bir durumdur. İlk baskısı Ufuk Kitapları tarafından 2000 yılında yayınlanan eserin bu baskısına ulaşamadığı için çalışmamızda Etkileşim Yayınları tarafından 2006 yılında yayınlanan versiyonunu ele aldık.

Eserin girişinde, 1999 yılında gerçekleşen Gölçük depreminden birkaç gün önce yazılmaya başlanmasının izleri görülmektedir. Eser, “Tanpınar’da Aşk ve Ölüm”, “Tanpınar’ın Sanat Dünyası”, “Tanpınar’da İnsan ve İnsanımız”, “Tanpınar’da Tarih Mirasımız ve Yarınki Türkiye”, “Simya Formülleri”, “Tanpınar İçin Neler Yazdılar? Ne Söylediler?” başlıklarından oluşan altı bölüme ayrılmıştır.

Eserin amacını Ümit Meriç “Çalışmamız ruh ve fikir dünyamızın o mazlum ve mağrur mimarına, sizleri doyurmak değil, susatmak amacıyla idi. Okuyucu, bu eserle Tanpınar’a bir Fatıha okuyacak, ama asıl bu türbeden o muhteşem külliyezi ziyarete koşacaktır.” (Meriç-Karışman, 2006:13) cümleleriyle açıklamaktadır. Biyografi türündeki eser böylelikle külliye olarak görülen Tanpınar’a okuyucuyu yöneltme hedefindedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın yaşam öyküsünü anlatmak yerine, “Hayatı Yerine” başlığı altında “Antalyalı Gence Mektup” metninin tercih edilmiş olması aslında eser içinde sıradan bir biyografi anlatımından uzak olduğumuzun göstergesidir. Fahrettin Altun’un değerlendirmesine göre “Bu kitap Tanpınar’ın hayatına dair sınırsız ayrıntılar barındırmasının yanı sıra, onun düşünce ve edebiyat dünyası hakkında soğukkanlı çözümlenmeleri de ihtiva ediyor.”¹⁰

“Simya Formülleri” başlıklı bölüme kadar Tanpınar’ın kitaplarından konu başlığına uyumlu metinler seçilerek eser oluşturulmuşken, bu bölümde Şerif Oktürk’ün *Ahmet Hamdi Tanpınar’dan Düşünceler, Görüşler, Özdeyişler* adlı kitaptan ve çeşitli okumalardan alınan notların alfabetik bir sırayla dizilmiş olduğu bölüm başlamadan aktarılmıştır. (Meriç-Karışman, 2006:231)

¹⁰ <http://www.anlayis.net/topluMakaleGoster.aspx?dergiid=37&turid=14&anchorbug=fix#5048> (04. 02. 2024)

“Tanpınar İçin Neler Yazdılar? Ne Söylediler?” başlıklı bölüm Tanpınar hakkında müstakil olarak bir kitabı olmadığı için çalışmamıza dahil etmediğimiz yazarların Tanpınar yorumları ile karşılaştırması açısından okuyucuya yeni ufuklar açmaktadır. Burada Ömer Faruk Akün’ün “Tanpınar, büyük mütefekkindi. Sadece şair, edebiyatçı, romancı değildir. Fakat bizim cemiyetimiz, etrafı onu hep bir yerde tutmak istedi.” (Meriç- Karışman, 2006:231) yorumu 2000 yılında basılan bir kitap için dikkat çekici bir yorumdur.

“H. Ali Yücel’ler, A. K. Tecer’ler, N. Ataç’lar, yani Tanpınar’ın en yakın arkadaşları devlet ideolojisini hem yapıcıları hem de hararetle savunucularıydı; onun düşüncelerini bir çeşit aydın fantezisi olarak değerlendiriyor ve pek tehlikeli görmüyorlardı. Çünkü o bir kavga adamı değildi. Bu bakımdan Tanpınar’ı aralarından uzaklaştırmak yerine, kontrollerinde tutmayı daha akıllıca gördüler, Avrupa’ya gönderdiler, milletvekili yaptılar..” (Meriç- Karışman, 2006:273) Beşir Ayvazoğlu bu cümleleriyle edebiyat sosyolojisi alanının ilgisini çekecek yorumlarda bulunmuştur.

Abdullah Uçman Tanpınar’ın 1970’lerden sonra adeta yeniden keşfedilmesiyle ilgili olarak dönemin sosyal ve entelektüel bilincinin değişmesinin etkisini vurgulamaktadır (Meriç- Karışman, 2006:290).

Eser, Ümit Meriç ve Selma Ümit Karışman tarafından yazılan metinlerle son bulmaktadır. Bu iki metin haricinde Selma Ümit Karışman’ın eserin başında ve sonunda yer alan şiirleri dışında iki ismin yazarlığından söz edilememektedir. Ümit Meriç’in 1977 yılında Hisar Dergisi’nde yayınlanan metninde çok sık yer alan Tanpınar alıntıları, Meriç’in kendi ifadelerini kapatmış, dolayısıyla metin öznel yorumlamalardan da uzak kalmıştır. Selma Ümit’in metni ise “Tanpınar’la 100 Yüze” isimli sempozyumun tebliğ metnidir. Burada Selma Ümit Tanpınar metafiziğine odaklanmıştır. Özellikle zaman meselesinde daha mistik bir yaklaşıma yakın bulduğu Tanpınar’ı tamamıyet kavramı etrafında incelemiştir. Ümit Meriç’in “Giriş” bölümünde kurduğu “Çalışmamız ruh ve fikir dünyamızın o mazlum ve mağrur mimarına, sizleri doyurmak değil, susatmak amacıyla idi. Okuyucu, bu eserle Tanpınar’a bir Fatiha okuyacak, ama asıl bu türbeden o muhteşem külliyezi ziyarete koşacaktı.” cümleleri, eser tamamlanırken onu özetleyen bir ifade olarak tekrar hatırlanabilir. Çünkü bölüm başlıklarına uygun şekilde Tanpınar’ın eserlerinden alıntılar yapılarak oluşturulan eser elbette okuyucuyu birincil kaynak olan Tanpınar’ın kendine yöneltecektir. Bu bağlamda eser amacına uygun olarak yapılandırılmıştır.

1.18.Zeynep Bayramoğlu, *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler* (2007) (İnceleme)

2007 yılında YKY tarafından basılan kitap Zeynep Bayramoğlu'nun hazırlamış olduğu iki tezden oluşmaktadır. Eserin “Önsöz” kısmında belirtildiğine göre Berkiz Berksoy doktora çalışmasını hazırlarken, yazar Bayramoğlu'ndan çalışmasını görmeyi talep etmiştir. Zeynep Bayramoğlu bu talebin ardından tezlerini kitap olarak yayınlamaya karar vermiştir.

Yazar, *Huzur* romanının analizine geçmeden Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında, özellikle Batılılaşma süreciyle ilgili görüşlerini değerlendirmektedir. Eserin ilk alıntısı Tanpınar'ın Yaşar Nabi Nayır'a yazmış olduğu mektuptan “1932'ye kadar çok cezri bir Garpcı idim. Şark'ı tamamıyla reddediyordum. 1932'den sonra bir müddet Şark'ta yaşadım. Asıl yaşama iklimimizin böylesi bir terkip olacağına inanıyorum. *Beş Şehir* ve *Huzur*, bu terkinin araştırmalarıdır. Yazacağım öbür eserlerin de çekirdeği budur.” (Bayramoğlu, 2007:26) cümleleridir. Aslında bu ilk alıntı yazarın Tanpınar'ı değerlendirirken nerede duracağıın işaretini vermektedir.

“Uzun yıllar ideolojik bazı yakıştırmalardan dolayı, muhafazakâr, hatta sağ eğilimli sayılarak arafta tutulan Tanpınar, ancak son dönemlerde eserlerinin yeniden basılması, üzerine yazılan eleştiri yazılarının ve araştırmaların artması ile yeniden gün ışığına çıkartılmaya başlanmış ve hakkındaki önyargılar yıkılmıştır. Halihazırdaki bu incelemeyle, durmadan bir oluş içerisinde olan ve her zaman karmaşık eserlerinin derinliklerinde gezinti yaparak bir yüzü daha keşfedilecek olan Tanpınar'ı anlamak yolunda bir adım daha atabilmişsem ne mutlu bana.” (Bayramoğlu, 2007:32) Eserin “Giriş” kısmında yer alan bu satırlar Tanpınar hakkındaki paradigmanın değişiyor olduğunun göstergesidir.

Eserde yer alan ilk tez çalışması *Huzur* romanı üzerinedir. Tezin başlığı “Doğu-Batı: Ahmet Hami Tanpınar'ın *Huzur* romanında Türkiye'nin Belirsizlikleri” şeklindedir. Bayramoğlu, *Huzur*'un Bethooven'ın *opus 132 La Minör Kuartet*'i esas alınarak kurgulandığını düşünmektedir (Bayramoğlu, 2007:40). Romanın yazılışı ile *opus 132 La Minör Kuartet*'in oluşumundaki benzerliklerin yanında her iki eserin de bir üçlemenin parçaları olmak suretiyle ortaklıkları, yazarın üzerinde durduğu meselelerdendir.

“Ahmet Hamdi günlüğünde “hayatımda kimseden etkilenmedim, Yahya Kemal hariç” yazmıştır.” (Bayramoğlu, 2007:58) *Huzur*'un Mümtaz'ı ile Tanpınar arasındaki benzerliği ortaya koymak için yapılan bu alıntıda görüldüğu gibi yazar Bayramoğlu, Tanpınar'ın günlüklerinde geçen bazı ifadelere hakimdir.

Yazar, Tanpınar hakkında kendisinden önce yazılmış metinleri bilmektedir. Bu durumu 1981 yılında Fethi Naci'nin yazdığı fakat Bayramoğlu'nun eseri dışında hiçbir çalışmada görmediğimiz *Yüz Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme* isimli eserden, Suat'ın intiharı hakkında Fethi Naci'nin “çeviri bir intihardır” yorumunu alıntılıyarak destekleyen cümlelerinden anlamaktayız.

“Tanpınar, *Huzur*'da müzik temasını, ne Fethi Naci'nin öne sürdüğü gibi bir kaçış unsuru olarak, ne de Ahmet Oktay'ın bir zamanlar savunduğu gibi Boğaz'da sandala binip musikî dinleyemediğine hayıflandığı için kullanmıştır. Müzik romanda bir estetik kaygı unsuru olmaktan ziyade, bir tarih, bir toplum, bir kültür fikrini vermek amacıyla işlenmiştir.” (Bayramoğlu, 2007:90) Tanpınar'ı daha doğru anlamaya çalışmanın önünde kendinden önce yapılan yorumlar aynı zamanda yazara da yeni bakış açıları kazandırmıştır.

“Eski kimliğimizi yıktık, ama şimdi özümüzü yitirmeden bir terkip yaparak yerine yeni bir kimlik kurmak gerekmektedir. Tanpınar bu terkibi *Huzur*'da müzikle yapmıştır.” (Bayramoğlu, 2007:96)

Eserde iki ayrı tez çalışmasının bulunduğundan daha önce bahsetmiştik. İkinci tez çalışması *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* isimli romanı konu almaktadır. Tam adı “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* Romanında Abesin Hüküm Sürdüğü Bir Kültürün Estetiğinden Tekinsizliğe Doğru” olan tezde yazar, hiciv ve tekinsizlik kavramları üzerinden romanın izleğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Hiciv metotları ve romandaki hiciv kavramlarını ele alarak başlayan çalışmada Hayri İrdal'ın baba kompleksinin aslında Türkiye'nin babasını sevmemesi ile yani Batılılaşma hareketinde geçmişi küçümsemesi ile ortaklıklar kurulmuştur. “Türkiye babasını sevmeyi; yani Batılılaşma hareketleriyle geçmişi küçümsemeye, beğenmemeye başladı. Ancak Türkiye baba da olamadı; çünkü iki kültürün arasına sıkışıp kaldı ve kendisine özgü bir kimlik yaratamadı ki olgunlaşamaması da buradan kaynaklanıyor.” (Bayramoğlu, 2007:138)

Tekinsizlik ve abes kavramlarını romandan örneklerle destekleyerek açıklayan yazar eserin “Sonuç” kısmında *Huzur* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* arasında bir kıyas yapmaktadır. “*Huzur*'un bir tez, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün ise bir anti-tez olduğunu söyleyebiliriz.” (Bayramoğlu, 2007:184)

Çalışmamızın kapsamı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlüklerinin yayınlanmasına kadar olan süreçte nasıl değerlendirildiği sorusu üzerine kurulu olduğundan Zeynep Bayramoğlu'nun eseri çok önemli bir yerde durmaktadır. Çünkü bu eser, Aralık 2007 tarihinde Tanpınar'ın günlükleri, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa* yayınlanmadan önce aynı yılın Ekim ayında yayınlanmıştır. Bu tarih itibariyle çalışmamızın incelenen son kitabı olma özelliğindedir. Eserin “Giriş” kısmında “Uzun yıllar ideolojik bazı yakıştırmalardan dolayı, muhafazakâr, hatta sağ eğilimli sayılarak arafta tutulan Tanpınar, ancak son dönemlerde eserlerinin yeniden basılması, üzerine yazılan eleştiri yazılarının ve araştırmaların artması ile yeniden gün ışığına çıkartılmaya başlanmış ve hakkındaki önyargılar yıkılmıştır.” cümlelerinden bir paradigma değişiminin başladığını görmekteyiz.

Zeynep Bayramoğlu hem çalışmasında yaptığı alıntılarla hem de çalışmasının kaynakçasında görüldüğü üzere Tanpınar'a dair yazılmış ve tartışılmış meselelere vakıftır. Bu vufukiyet, okuyucu için yeni bakış açılarına vesile olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ESERLERE TOPLU BAKIŞ VE TASNİF

24 Ocak 1962’de hayatını kaybeden Ahmet Hamdi Tanpınar 61 yıllık ömrüne şiir, roman, deneme, edebiyat tarihi başta olmak üzere pek çok eser sığdıran, yaşadığı ve eserlerini verdiği dönemden ziyade sonrasında ilgi gören yazarlardan birisi olarak görülmektedir. Edebiyat tarihi göz önüne alındığında büyük yazarlar yahut eserler etrafında zaman zaman karşılaşılan bu durum, üzerinde durulacak bir konudur.

Tanpınar’ın okurunu bulması, üniversite içinden ve dışından araştırmacıların ilgisini çekmesi, büyük ölçüde 1990’ların sonu 2000’li yılların başından itibaren gerçekleşmiştir. Bu ilgi günümüzde de devam eder. Elbette bunda yazarın kitaplarının bir dönem YKY (Yapı Kredi Yayınları) gibi dağıtım ağı geniş bir yayınevi tarafından basılmasının rolünün büyük olduğu düşünülmektedir.

Artan ilginin sebebi olarak dünya ve Türkiye’de yaşanan gelişmeleri de unutmamak lazımdır. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren siyasi düşünceler ve görüşler arasındaki geçişkenliğin artması, buna bağlı olarak okurun, kendisinden bağımsız şekilde kişiyi biçimlendirmeye dayalı katı ideolojik metinler yerine insanın, Türkiye’nin ve dünyanın meselelerine nispeten tarafsız ve içinde çok şeyler bulabileceği metinlere yönelmesi de Tanpınar’a olan ilginin sebepleri arasında sayılmalıdır. Neticede 21. yüzyıl okuru, dünyayı ve Türkiye’yi uzun süredir ilgilendiren ve ilgilendirecek olan modernleşme ve modernlik başta olmak üzere kültürel, sanatsal ve fikrî meselelere geniş açıdan bakan, kendisini besleyen bir yazar olarak Tanpınar’ı adeta yeniden keşfetti. Başka bir ifade ile “Bir gün elbette bana döneceklerdir.” diyen Tanpınar bu konuda haklı çıktı.¹¹

Dellaloğlu, Tanpınar’ın hakkında neredeyse kesinleşmiş ithamları değiştiren ve eserlerinin geniş bir kesim tarafından okunmasını sağlayan, sonuçta Tanpınar algısının dönüşümüne ortam hazırlayan temel iki dönüm noktası olduğunu düşünmektedir.¹² Bunlardan birincisi, Tanpınar eserlerinin bir süre de olsa (2001-2004) Yapı Kredi Yayınları tarafından basılması ve böylece yazara yeni bir “etiket” yahut marka değeri bahşedilmesidir. Dellaloğlu’na göre ikinci dönüm noktası ise günlüklerin okuyucuyla buluşmasıdır. Yeni yayınevinin etiketiyle bir önceki yayınevinin onu bayraklaştırmasına neden olan siyasi portresinden sıyrılıp daha geniş bir okur kitlesine hitap eden Tanpınar için günlüklerin

¹¹ <https://fikirturu.com/kultur-sanat/neden-ve-nasil-tanpinari-yeniden-kesfettik/> (25.03.2024)

¹² <https://www.milliyet.com.tr/gundem/aklimdaki-sorular-tanpinar-batici-degil-batiliydi-1661197> (26.03.2024)

yayımlanması söz konusu portreyi ortadan kaldırdığı gibi yepyeni ve bambaşka bir Tanpınar'ı da görünür kılmıştır.

Kendisine dönüşün nasıl olduğunu, hakkında yazılan kitaplar üzerinden incelemeye çalıştığımız Tanpınar üzerine 2022 yılının sonu itibariyle 69 adet kitap yayımlanmıştır. Çalışmamızın kapsamını, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlüklerinin yayımlandığı yıl olan 2008 tarihine kadar neşredilen 18 kitapla sınırlandırdık. 1962-2008 arasında 18 kitap yayımlanırken 2008-2022 yılları arasında 51 adet kitap neşredilir. Bu rakamlar Tanpınar'ın yeniden keşfinin seyrini ortaya koymaktadır. Bu da aslında Ali Şükrü Çoruk'tan yukarıda alıntıladığımız görüşleri doğrular niteliktedir.

1. Ahmet Hamdi Tanpınar’a Biyografik Bakış

Turan Alptekin- *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan* (1975), Şerif Oktürk- *Ahmet Hamdi Tanpınar* (1998), Orhan Okay-*Ahmet Hamdi Tanpınar* (2000), Zeki Gezer- *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2002), Cengizhan Orakçı- *A.Hamdi TANPINAR* (2003), isimli eserler Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hayatını anlatan eserlerdir. Ümit Meriç, Selma Ümit Karışman, *Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda* (2000) isimli eserin kapağında biyografi türünde olduğu yazılmış olsa da eser bir incelemedir.

Biyografi unsurlarının eserin temelini oluşturduğu bu kitapların amacı, muhtelif yerlerinde geçtiğine göre Tanpınar’ı tanıtmak amacıyla kaleme alınmış olmalarıdır. “Tanpınar’ın sanatçı yönüne ağırlık vermek ve genç şairlere ve yazarlara, bizden önce yürümüş çok değerli bir yolu göstermek istedim. Ayrıca sessizce geçilen bir ‘karşılaştırmalı edebiyatçıyı da, bu vesileyle ortaya çıkarmayı amaçladım.” (Alptekin, 2015:8) Turan Alptekin hitap ettiği kitleyi genç şair ve yazarlar olarak dile getirirken Oktürk; “...liseli öğrencilerimize özetleyerek tanıtmaya çalışmanın çeşitli güçlükleri anlaşılacak, örnek olarak doğadaki koca koca dağ silsilelerini, harita üzerinde ancak ufak bir noktada göstermeye benzeyecektir.” (Oktürk, 1998: 8) cümlelerinde görüldüğü üzere liseli öğrencilerle sınırlandırmaktadır.

Eserler içinde biyografik bilgilerin birbiri ile tutarlı olduğu görülmektedir. Bu bilgilerin kaynağı ise, Ömer Faruk Akün’ün Tanpınar’ın vefatının ardından Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi’nin 12. sayısındaki yazısıdır. Bu yazıda Akün, *Edebiyatçılarımız Konuşuyor* isimli eserden yararlandığını kendisi de kaynakçada göstermektedir. Yaşar Nabi Nayır’ın anket sorularına Tanpınar’ın verdiği bu cevaplar yukarıda adı geçen biyografik eserlerin bir diğer kaynakçasıdır.

Eserlerin ortak özelliği biyografik bilgi aktarımı dışında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın sanatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi veriyor olmasıdır. Burada Turan Alptekin, diğer yazarlardan farklı olarak eserinde ders notlarını aktarmış olsa da bu notlar da Tanpınar'ın anlattığı derslerden olduğu için ondan alıntı sayılabilir. Alptekin'in *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan* eseri diğer dört eserin aktarım tarzından farklıdır. Alptekin'in Tanpınar'ın öğrencisi ve asistanı olduğu için eserde daha çok anılar ve yaşanmışlıklar ön plandadır. Özellikle Tanpınar'ın ölüm gününe dair ayrıntılar bu kitapta yer almaktadır.

Adı geçen beş eserde dikkat çeken unsurlardan biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hep yüce ve yüceltici bir hal ile anlatılmış olmasıdır. Dostlarının kullandığı “Hamdicik”, “Kırtıpıl Hamdi” ifadeleri bilgi olarak dahi kullanılmamıştır. Yazarı ve eserlerini inceleme yöntemi olarak dönemin baskın rüzgârının hep iyi taraflarını öne çıkarmak şeklinde olduğu görülmektedir. Bu durumun ana sebebi olarak günlüklerinin henüz tam haliyle yayınlanmamış olmasını görmekteyiz. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlükleri yayınlandıktan sonra yücelikten arınmış, daha insani hatta Mehmet Kurtoglu'nun *Hasret ve Azap* (2015) adlı eserinde olduğu gibi yer yer tahkire varacak kadar aşağı bir insan profili çizilmektedir.

Biyografik bakış içinde sınıflandırdığımız kitaplar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri içinden çevirileri ve senaryosu *İki Ateş Arasında* Turan Alptekin tarafından *Monsieur Teste* dahil listelenmiştir. Ama Orhan Okay *İki Ateş Arasında* isimli senaryoyu listesine dahil ederken *Monsieur Teste* listesinde bulunmamaktadır. Tanpınar hakkında yazılmış kitaplar arasında *Monsieur Teste* isimli yarım kalan çeviriden ilk defa 1992 yılında Enis Batur *Ahmet Hamdi Tanpınar-Seçmeler* isimli eserinin, “Tanpınar İçin Bir Portre Denemesi” başlıklı yazısında bahsetmektedir. Enis Batur ve Turan Alptekin dışında bu çeviriden çalışmamız kapsamında incelediğimiz eserlerin hiçbirinde bahsedilmemektedir.

2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Kurmacaları Hakkında

Erdoğan Erbay *Tanpınar'ın Huzurunda* (2001), Sevim Kantarcıoğlu *Ahmet Hamdi Tanpınar* (2004), Halûk Sunat *Boşluğa Açılan Kapı* (2004), Nesrin Tağızade Karaca *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mûsikî* (2005), Zeynep Bayramoğlu *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler* (2007) isimli eserlerin Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kurmacaları hakkında yazılmış oldukları saptanmıştır. Bu eserler inceleme türünde hazırlanmıştır. Eserler içinde *Boşluğa Açılan Kapı* içinde sadece kurmaca incelemesi değil Tanpınar'ın şiirleri de ele alınmaktadır. Ama biz bu eseri şiir ve kurmaca başlıkları altında ayrı ayrı değerlendirmeye uygun gördük.

Yukarıda adı geçen eserler incelendiğinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanının odakta olduğunu görmekteyiz. Sevim Kantarcıoğlu'nun *Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikâyeleri* isimli eseri Tanpınar'ın hikâyelerine yapıbozumcu ve semiotik açıdan yaklaştığını söylese bile eser içinde *Huzur* romanı da incelenmektedir.

İsmi zikredilen beş eserden iki tanesi olan Erdoğan Erbay *Tanpınar'ın Huzurunda* (2001) ve Nesrin Tağızade Karaca *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mûsikî* (2005) eserleri spesifik olarak *Huzur* ve musikî üzerinde yoğunlaşmaktadır. Zeynep Bayramoğlu'nun *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler* (2007) isimli eserinin de birinci bölümü benzer odaktadır.

Eserler Tanpınar'ın romancılığını öne çıkarmaktadır ve merkezde hep *Huzur* vardır. Bahsi geçen yazarların Sevim Kantarcıoğlu'nun ifade ettiği “Tanpınar hikâyelerini yorumlamak için, onu büyük bir yazar yapan hayat felsefesini bilmek gerekir. Bu felsefenin, bütün felsefelerde olduğu gibi, tanrı, insan, tabiat kavramlarını ve epistemolojisini onu “Huzur” adlı romanında bulmak mümkündür.” (Kantarcıoğlu, 2004:151) fikrinde olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla odakta *Huzur*'un olması yadırganmayacak bir durumdur. Ama diğer yazarlardan farklı olarak Zeynep Bayramoğlu bu düşüncüyü eserinin birinci kısmında *Huzur*'u incelerken sürdürse de eserin ikinci kısmında sürdürmemektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* Romanında Abesin Hüküm Sürdüğü Bir Kültürün Estetiğinden Tekinsizliğe Doğru” başlıklı bölümde Beşir Ayvazoğlu'ndan mülhem aslında *Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün bir yaratış ucubesi olduğunu söylemektedir. “Hiç olmadığı kadar umutsuzdur Tanpınar. Görünüşe bakılırsa *Huzur* romanındaki az bir umudunu da burada yitirmiş ve bulunduğu ümitsizlik içinde mizaha sığınmıştır. SAE bir umutsuzluk çılgılığının romanıdır; büyük bir kültür adamının ülkesini bu durumda görmenin verdiği umutsuzluğun çılgılığının. Tanpınar, SAE'de Batı ve Doğu toplumunun sentezini

yapamadan modernleşmiş bir Türk toplumu portresi çizer. *SAE*'nin yazıldığı dönemdeki Türk kültür ortamına çok uzak olan ütopya *Huzur* romanında kalmıştır.” (Bayramoğlu, 2007:186) görüldüğü gibi Bayramoğlu toplumun değişen halinin yazarı da değiştirdiği fikrindedir.

Yazarlar *Huzur*'u bir duygu olarak kabul etmişler ve özellikle musikînin bu duygunun neresinde olduğu sorusunun peşinden gitmişlerdir. Musikî teması roman kurgusunun oluşumunda Zeynep Bayramoğlu'na göre o kadar ön plandadır ki *Huzur*'un Bethooven'ın *opus 132 La Minör Kuartet*'i esas alınarak kurgulandığını düşünmektedir (Bayramoğlu, 2007:40).

Nesrin Tağızade Karaca ve Zeynep Bayramoğlu musikinin Tanpınar'daki yeri üzerine hemfikirdir. “Tanpınar, *Huzur*'da müzik temasını, ne Fethi Naci'nin öne sürdüğü gibi bir kaçış unsuru olarak, ne de Ahmet Oktay'ın bir zamanlar savunduğu gibi Boğaz'da sandala binip musikî dinleyemediğine hayıflandığı için kullanmıştır. Müzik romanda bir estetik kaygı unsuru olmaktan ziyade, bir tarih, bir toplum, bir kültür fikrini vermek amacıyla işlenmiştir.” (Bayramoğlu, 2007:90) “Bir ruh sanatı olan musiki, insan ruhunda ve iç dünyasındaki bütün duyguları, bu duyguların dönüşümlü hallerini, ruhun kıvrımlı derinliklerini sonsuz bir ifade kabiliyeti ile aksettirerek tarih, zaman, medeniyet, din, rüya motifleri ile bütünleşip yorumlanmasıyla Tanpınar'da önemli bir yer tutmaktadır.” (Karaca, 2005: 30) Her iki yazara göre de musiki Tanpınar'da kültür ve medeniyetin görünen yüzü olarak vardır. Erdoğan Erbay ise diğer iki yazardan farklı olarak ritim duygusunun romandaki iniş çıkışlara paralel olması üzerinde durmaktadır.

Huzur romanı için huzurun bir duygu olarak var olması incelemecilerin ortak yönüken huzura çıkma, huzurda durma ifadelerinde kullanıldığı gibi bir anlamla yani doğrudan bir mekân olarak *Huzur*'un düşünülmediği görülmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kurgusal metinleri incelenirken karakterler ve Tanpınar hatta Tanpınar'ın çevresindeki kişilerin eşleştirilmesinin yapıldığı görülmektedir. Bugün ısrarla üzerinde durulan yazar ve yapıtının ayrı değerlendirilmesi durumunun incelemelerde es geçildiği görülmektedir. Halbuki yazarla yarattığı roman karakteri arasındaki dolayımı asla gözden kaçırmamak gerekir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanları içinde *Huzur*'un yerinin ayrı olması gibi hikâyeleri içinde de *Abdullah Efendinin Rüyalari* ve *Yaz Yağmuru* incelemecilerin daha çok üzerinde durdukları metinlerdir.

Sevim Kantarcıoğlu, Tanpınar'dan seçtiği bazı hikâyeleri yapıbozumcu ve semiotik yaklaşımların ışığında incelemiştir. Kantarcıoğlu'nun çalışmasının, İngiliz ve Amerikan yazarlarıyla mukayeseli bir çalışmanın ürünü olduğu görülmektedir. Eser Tanpınar romanları arasında incelemecilerin arkada bıraktığı hikâyeler hakkındadır. Burada romanların arasında hatta arkasında bırakılmak ifadesini bilinçli kullanıyoruz çünkü sadece Kantarcıoğlu'nun eseri hikâyeleri odağa almaktadır. Yazar eser adında *Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikayeleri* kullanmış olsa da içerikte *Huzur*'u da incelemektedir. Yazar, o hikâyelerin ayrıntısına girerek hatta yeniden bozarak Tanpınar'ı daha iyi anlama çabasındadır.

3. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiiri

İncelediğimiz eserler arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın sadece şiirine odaklanan çalışmalar, Mehmet Kaplan *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, Ali İhsan Kolcu *Zamana Düşen Çılgılık*, Ali İhsan Kolcu *Tanpınar'ın Poetikası* isimli kitaplardır. Bu yazarların yanında eserinin bir bölümünde Tanpınar'ın şiirine yer veren yazarlar da bulunmaktadır: Oğuz Demiralp *Kutup Noktası*, Halûk Sunat *Boşluğa Açılan Kapı*, Ümit Meriç Selma Ümit Karışman *Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda* eserleri böyledir. Biyografik bilgilerin yer aldığı Tanpınar'ın sanatı ve eserlerinden oluşan eserlerde, şiiri ve şairliğinden bahsedilmektedir. Bu kitaplarda yer alan bilgiler ise Mehmet Kaplan'ın *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* isimli eserindedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirleri hakkında yazılan ilk eser Mehmet Kaplan'ın *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* isimli eseridir. Kaplan bu eserinde, Tanpınar'ın bütün şiirlerini tek tek ele alıp bunları daha çok Freud ve özellikle Jung'un modern psikolojik yöntemlerine başvurmak suretiyle incelemiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayatında ve sanatında Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in etkisinin olduğu bilinmektedir. İncelediğimiz eserler içerisinde Tanpınar'ın üzerinde Yahya Kemal'in etkisinden bahsedilse de Ahmet Haşim görece az anılmaktadır. Orhan Okay'ın yazdığı *Ahmet Hamdi Tanpınar* isimli eserinde, sadece Tanpınar'ın sosyal çevresini sıralarken Haşim'in adını andığı, Tanpınar'ın şiirlerinde yer alan Haşim etkisinden bahsetmediği görülmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar üzerinde Ahmet Haşim'in etkisini ele alan yazar Ali İhsan Kolcu'dur. *Zamana Düşen Çılgılık* isimli eserinde "Tanpınar'ın Şiirinin Epistemolojik Temelleri" başlığı altında Ahmet Haşim'in ve Yahya Kemal'in şiirlerinden örnekler vererek Tanpınar'ın benzer söz varlığı ve temalar içeren şiirleri ile kıyas yapmıştır. Yapılan kıyasların ardından Kolcu, Tanpınar'ın Haşim'den aldığı ses ve imajlara yeni bir şey eklemediğini söylerken, Yahya Kemal ile estetiğinin de ayrıldığı çıkarımında bulunmaktadır.

Ali İhsan Kolcu, eserinde Tanpınar'ın şiirini Ahmet Haşim'den ziyade Yahya Kemal'in gölgesinde kurmaya çalıştığını düşünmektedir. Gölge ve himaye meselesinde Enis Batur, "baba" figürünün Tanpınar'ın şiiri için gecikmeye sebep olduğunu fikrindedir. Yahya Kemal ancak ölüm döşegindeyken Tanpınar'ın onun hakkında yazdığı kitabı baskıya gönderebilmiş olmasını da yine babaya karşı gelemiyor olması ile özdeşleştirmiştir. Ancak yazar Kolcu, Enis Batur'un görüşlerini kitabında doğrudan aktararak bu düşüncelere katılmadığını ifade etmektedir. "Tanpınar hayatının sonuna kadar bir arayış içinde olmuştur. Ne aradığını ve nasıl arayacağını da biliyordu. Bu bakımdan sanat adına koruyuculuğuna

muhtaç olduğu bu iki kaynağı öldürmeye teşebbüs etmesi söz konusu olmayacaktır.” (Kolcu, 2002:36) *Zamana Düşen Çılgılık* isimli eserinde Kolcu, etki meselesinde Yahya Kemal’in yerini o kadar ayrı tutmaktadır ki eserin odağının yer yer Tanpınar’dan Yahya Kemal’e kaydığı gözlemlenmiştir.

Tanpınar’ın Poetikası isimli eserde Kolcu, Tanpınar’ın 1938 ile 1947 yılları arasında şiir üzerine kaleme aldığı yazılarından hareketle bir poetika oluşturmuştur. Tanpınar poetika başlığıyla bir üretimde bulunmamıştır. Dokuz farklı metinden alıntılar ve haklarında kısmen yorumlarla oluşturulan eser Tanpınar’ın şiir hakkındaki düşünceleri yekun olarak görmek açısından önemlidir.

Adı geçen eserlerde yazarlar, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şiire bakışı hakkında yorum yaparken kendi cümlelerinden ziyade Tanpınar’ın şiir hakkında söylediklerini derledikleri görülmektedir. Halûk Sunat’ın eseri bu durumun başka bir örneğidir. Şiirleri hakkında yorumlar Mehmet Kaplan’ın *Tanpınar’ın Şiir Dünyası* isimli eserden örneklerle desteklenmektedir.

Oğuz Demiralp Tanpınar’ın şiirini yorumlarken bu çizgiden farklı bir yerde durmaktadır. Yazarın, Tanpınar’ın kelime seçimlerinden hareketle çağrışımsal olarak yorumlar yaptığı; Tanpınar’ın mekân ve nesne isimlerindeki tercihlerinden hareketle şiirine farklı bir perspektiften baktığı görülmektedir. Bu haliyle eserden yazara giden bir yorumlama yapmış olduğu söylenilebilir. Bu özelliğiyle Tanpınar şiirini yorumlayan diğer yazarlardan farklıdır. “Bende esas olan şiirdir” diyen Tanpınar’ın yanlış okunduğu vurgusunda bulunan Demiralp Tanpınar’ı, şiir yükünü tüm metinlerinde bulunduran biri olarak yorumlamaktadır.

Abdullah Uçman “Değişen Değerler Karşısında Ahmet Hamdi Tanpınar” başlıklı çalışmasında Tanpınar’ın öldükten sonra şair olarak anılmaması üzerinde durmuştur. “Tanpınar öldükten sonra öncelikle bir şair olarak hatırlanmak istediğini ısrarla belirttiği halde, “talih”in bir cilvesi olarak, o bugün bir şair olarak değil, daha çok bir romancı ve düşünce adamı olarak hatırlanmaktadır.”¹³ Galip Çağlayan, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Eserleri Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezler Meta-Analiz Bir Bakış”¹⁴ isimli çalışmasında Abdullah Uçman’ın cümlesini doğrular şekilde bir sonuca ulaşmıştır. “Tanpınar kendini şair olarak tanımlasa da onun roman, hikâye gibi anlatma esasına dayalı türlerdeki

¹³ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/654862> (01.04.2024)

¹⁴ https://www.researchgate.net/publication/371275351_AHMET_HAMDI_TANPINAR'IN_ESERLERI_UZERINE_HAZIRLANMIS_LISANSUSTU_TEZLERE_META-ANALIZ_BIR_BAKIS (01.04.2024)

başarısı yapılan lisansüstü tez çalışmalarına daha çok konu olmuştur. Nitekim şairlik yönünü oluşturan şiirleri en az paya sahip olan” Duygu ve Coşkuyu İfade Eden Türler” başlığı altında %3,8 (4 tane) oranıyla en az paya sahip olarak tespit edilmiştir.”¹⁵ Çalışmanın sonucunda da görüldüğü üzere şairliği ile ön planda var olmak isteyen Tanpınar’ın günümüzde şair sıfatından çok diğer başlıklarda anıldığı görülmektedir.

¹⁵ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2923215> (01.04.2024)

4. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Kaynakları

Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında yazılmış eserler arasında Tanpınar'ın doğrudan kaynaklarına yönelmiş bir kitap yoktur. Ama eserler içinde geçen cümlelerden ve özellikle eserler içinde adı geçen Tanpınar'ın kendi metinlerinden hareketle Tanpınar'ın kaynaklarına yönelebiliriz. Burada aslında yazarların kaynak olarak odaklandığı kimseler yahut dönem ve anlayışlardan hareketle yazarların Tanpınar algısı da ortaya çıkacaktır.

Tanpınar'ın Bergson, Freud ve Bachelard gibi düşünürlerle şair Valery dışında etkisinde kaldığı yabancı şair ve yazarlardan bazıları şunlardır: Baudelaire, Mallarme, Gérard de Nerval, Apollinaire, Hoffman, Edgar Allan Poe, Goethe. Tanpınar bu edebiyat ve fikir adamları ile birlikte, Dede Efendi, Mozart, Beethoven ve Bach gibi yerli ve yabancı bestekârlardan da etkilenir. Yahya Kemal ve Ahmet Haşim ise, birlikte şairi baştan beri etkileyen diğer sanatçılardır. Buradaki isimler ve etkilenmeleri Turan Alptekin'in *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan* isimli eserinden hareketle listeledik. Yazar da bu isimleri Tanpınar'ın metinlerinden hareketle kaleme almıştır.

Kaynak ve tesir meselesinde Birol Emil, “Tanpınar'ın Eserlerinde Adları Geçen Garplı Sanat ve Fikir Adamları” başlıklı çalışmasında¹⁶ sanatçıların isminin sıklığına göre bir indeks çıkarmıştır. Çalışmada “Vakıa şu ki, Tanpınar, hem sanatkâr hem de ilim adamı olarak daha ziyade Garb kültüründen beslenmiş, ta başından beri bu kültürü yapan her çeşit şahsiyet ve faaliyete karşı derin bir alâka duymuştur. Bu itibarla, şiir estetiğinden millî meselelerimize bakış tarzına kadar, pek çok şeyinin temelindeki asıl harç bu kültürden gelir.” cümlesini kurar. 1962 yılında vefatının ardından yapılan bu çalışmada Tanpınar'ın beslendiği kültür olarak Garp kabul edildiği görülmektedir. 2000 yılında yayınlanan *Yaşadığım Gibi*'de Tanpınar “1932'ye kadar cezrî bir Garpçı idim. Şark'ı tamamiyle reddediyordum. 1932'den sonra kendime göre tefsir ettiğim bir Şark'ta yaşadım. Asıl yaşama iklimimizin böylesi bir terkip olacağına inanıyordum.” cümleleriyle değişimini ifade etmiş olsa da görüldüğü üzere sosyal hayatında ve eserlerinde bu değişimi 1962 yılında henüz anlaşılmamış, farkına varılmamıştır.

Tanpınar'ın kaynakları arasında onun kendi hayatını da saymak yanlış olmayacaktır. Henüz günlükleri yayınlanmadan da yaşamının eserlerine nasıl yön verdiği ile ilgili ipuçları incelediğimiz eserlerin bazılarında da görülmektedir. Tanpınar'ın yaşamının eserlerine kaynaklık etmesi hakkında yazarların en sık başvurdukları metnin *Antalyalı Genç Kıza*

¹⁶ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157780> (01.04.2024)

Mektup olduğu fark edilmiştir. Bu mektupta Tanpınar, hayatından kesitler paylaştığı için yazarlar Tanpınar'ın eserleriyle anlattıkları arasında ortaklıklar kurmuştur.

Antalyalı Genç Kıza Mektup'ta “Şiir ve sanat anlayışında Bergson'un zaman telakkisinin mühim bir yeri vardır.” diyerek Tanpınar, üzerindeki Bergson etkisini açıkça dile getirmiştir. Yine aynı mektupta “Rüya meseleleri beni Freud'a ve psikanalistlere de götürdü.” cümlesiyle de Freud etkisini dillendirmektedir.

Tanpınar üzerinde etkisi bulunan Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in incelediğimiz eserlerde adı geçse de ön planda daha çok Yahya Kemal'in olduğu görülmektedir. Ali İhsan Kolcu, *Zamana Düşen Çılgılık* isimli eserinde Yahya Kemal'den olan bu etkilenmeyi çok yoğun bir şekilde anlatmıştır. Ahmet Haşim ise M. Orhan Okay, *Ahmet Hamdi Tanpınar* isimli kitabında sadece Tanpınar'ın sosyal çevresinde adı geçen bir yazar olarak anılmaktadır.

Tanpınar'ın kaynaklarında doğrudan Tanpınar'ın şairliği merkezdedir. Şiirinin kaynakları eserlerde farklı etkilenmelerle açıklansa da diğer türden metinler için böyle bir açıklama yapılmamaktadır. Burada bir istisnayı anmamız gerekmektedir. Zeynep Bayramoğlu'nun *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler* isimli eserinde *Huzur*'daki Suat karakterinin Dostoyevski ve Huxley romanlarından taklit bir karakter olduğu savunulmaktadır. Şiirinin kaynakları arasında sayılan kişiler, Tanpınar'ın metinlerinden hareketle sıralanmışken Zeynep Bayramoğlu kendi yorum ve çıkarımlarıyla Suat karakteri üzerinde Dostoyevski ve Huxley etkisi görmektedir.

SONUÇ

Ahmet Hamdi Tanpınar, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olarak hem Türk hem de dünya edebiyatının zenginliklerini bünyesinde barındıran bir sanatçıdır. Bu tez çalışması, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayatına, eserlerine ve düşünsel mirasına odaklanarak, onun edebi evrenini daha yakından anlamaya yöneliktir. İncelenen kitaplar aracılığıyla elde edilen bulgular, Tanpınar'ın eserleri üzerine yapılan çalışmaların geniş bir yelpazede olduğunu ve onun sanat anlayışının çok boyutlu bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

Tez kapsamında yapılan incelemeler, Tanpınar'ın eserlerinin sadece edebi bir nitelik taşımadığını, aynı zamanda kültür, tarih ve felsefe gibi disiplinlerle iç içe geçmiş bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu kitaplar aracılığıyla, Tanpınar'ın eserlerindeki derinliklerin, Türk edebiyatının genel evrimine olan etkilerinin ve kültürel bağlamdaki önemini anlamak mümkün olmaktadır.

Ayrıca, Tanpınar'ın eserlerine dair çeşitli yorumların, eleştirilerin ve analizlerin tez konusunu desteklediği görülmektedir. Bu çalışma, Tanpınar'ın eserlerine duyulan ilginin ve onun düşünsel mirasının günümüzde hala canlı olduğunu göstererek, gelecek nesillere Tanpınar'ın sanatsal değerini aktarma misyonunu üstlenmektedir.

Tanpınar hakkında kaleme alınmış eserlerde bugün Tanpınar tartışmalarında üzerinde durulan kavramların çoğu konuşulmamaktadır. “Eşik”, “doğu-batı”, “sentez” gibi kavramların tartışıldığı metinlerin genel olarak eserler değil de Tanpınar hakkında dergilerde yazılmış metinlerde olduğu dikkat çekmektedir. Bu kavramlar üzerine yazılan metinlerin çoğalmasının ise 2008 yılı sonrasına yani günlüklerin yayınlandığı tarihten sonrasına tekabül ettiği görülmektedir.

Vefatından 2008 yılına kadar hakkında dergilerde yazılan eserler muhtelif tartışmalar yaratsa da bir kitap içinde olmayan metinlerin dergi sayfaları aralarında okuyucu ve araştırmacının zamanla gözden kaçıracağı metinlere dönüşeceği düşünülmektedir. Bu sebeple derinliği yoğun olmasa bile liseliler için bilgi vermek amacıyla yazılmış olsalar dahi internetin olmadığı zamanlarda bu kitaplar bilgiye erişimi genişletmek için bir hizmet kaynağı olarak görülebilir.

Hazırlamış olduğumuz Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında yazılmış kitapların kronolojik listesine baktığımızda da Tanpınar hakkında yazılmış eserlerin yoğunluğunun

günlüklerinin yayınlanmasının ardından olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlem de göstermektedir ki yazarın hayatının ayrıntıları öğrenildikçe yazara dair ilgi artmıştır. Elbette bu ilginin kaynağını yalnızca özel hayata indirgemek doğru olmayacaktır. Her ne kadar biçimci yaklaşımlarda metinler metinleri etkilese de metinler metinleri etkileyemez. Metinler insanları etkiler, insanlar yeni metinler oluşturur. Değişen sosyal hayat şartlarının, edebi kanonun ve siyasal düzende değişen dengelerin de okurun bakış açısını değiştirmiş olması muhtemeldir. Burada fark edilen bir diğer mesele ise Tanpınar'ın günlükleri yayınlanmadan evvel bilimsel çalışma olarak hazırlanan bazı eserler, günlükler yayımlandıktan sonra bilimsel özellikleri sınırlandırılarak okur çevresinden muhatap bulacağı fikriyle kitap haline getirilmiştir.

İncelenen eserler göstermektedir ki vefatından ardından Tanpınar, önce akademik çevrede bir ilgiye muhataptır. Bu ilgi kitaplara başlangıçta sirayet etmezken öğrencilerinin yaptığı çalışmalarla belirgin hale gelmiştir. Ardından geniş halk kesimine özellikle lise öğrencilerine tanıtmak amaçlı kitaplar kaleme alınmıştır. “Bizim Klasiklerimiz”, “Türk Klâsikleri 100 Büyük Edip ve Şair” listelerinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bulunması bu amaca hizmet etmektedir. Eserlerin türlerine baktığımızda da inceleme ve biyografi ağırlıklı bir dağılımın olması aynı amacın tezahürüdür.

Tanpınar hakkında eser kaleme alan yazarlara baktığımızda genellikle akademi camiasından kimseler olduğu dikkat çekmektedir. İncelediğimiz eser sahiplerinin on bir tanesi akademi camiasında yer alırken yedi tanesi akademi içinden olmamakla beraber edebiyat alanında çalışmalar yapan yahut öğretmen kimseler olduğu tespit edilmiştir. Eser sahiplerine bakıldığında dikkat çeken bir diğer unsur da yazarların bazılarının Ahmet Hamdi Tanpınar'ın tedrisatından geçmeleridir. Mehmet Kaplan, Şerif Oktürk, Turan Alptekin, Orhan Okay Tanpınar'ın öğrencisidir. Orhan Okay ve Erdoğan Erbay Mehmet Kaplan'ın da öğrencileridir. Burada bir silsile kadar olmasa da süregelen bir devamlılık vardır.

Tanpınar'ın günlükleri yayımlandıktan sonra hakkında yazılan kitapların arttığı gözlemlenmektedir. Bu eserlerin daha çok Tanpınar'ın kurguları hakkında olduğu dikkat çekmektedir. Tanpınar'ın roman karakterlerinin ağızdan çıkan her sözün Tanpınar'ın kendi fikri olarak kabul edilmeyebileceği anlayışı okuru da şaşırtmış olmalıdır. Çünkü incelenen eserlerde de görüleceği üzere kurgusal metinlerdeki karakterlerin Tanpınar'la eşleştirilerek okunması anlayışı yaygındır. Oysa bir yazarın günlükleri, onun roman karakterlerinin

yaklaşımlarını yazara mal etme konusunda önemli bir filtredir. Bu da yerleşik Tanpınar imgesinin inşasında çok önemli bir rol oynamaktadır.

Tanpınar hakkında yazılmış eserler incelendiğinde dikkat çeken bir diğer unsurun Tanpınar'ın edebiyat tarihçiliğine, eleştirmenliğine, senaryo yazarlığına hiç değinilmemiş olmasıdır. Çevirileri hakkında ise yazarlar sadece çevirilerini listelemekle yetinmişlerdir. Biyografik bakış içinde sınıflandırdığımız kitaplar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri içinden çevirileri ve senaryosu *İki Ateş Arasında* Turan Alptekin tarafından *Monsieur Teste* dahil listelenmiştir. Ama Orhan Okay, *İki Ateş Arasında* isimli senaryoyu listesine dahil ederken *Monsieur Teste* listesinde bulunmamaktadır. Tanpınar hakkında yazılmış kitaplar arasında *Monsieur Teste* isimli yarım kalan çeviriden ilk defa 1992 yılında Enis Batur *Ahmet Hamdi Tanpınar-Seçmeler* isimli eserinin, “Tanpınar İçin Bir Portre Denemesi” başlıklı yazısında bahsetmektedir. Enis Batur ve Turan Alptekin dışında bu çeviriden çalışmamız kapsamında incelediğimiz eserlerin hiçbirinde bahsedilmediği gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Yazılmış Kitapların Kronolojik Listesi

1. 1963- Mehmet Kaplan- *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*.
2. 1977- Şerif Oktürk- *Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler Görüşler Özdeyişler*.
3. 1992- Enis Batur- *Tanpınar – Seçmeler*.
4. 1993- Oğuz Demiralp- *Kutup Noktası*.
5. 1998- Şerif Oktürk- *Ahmet Hamdi Tanpınar*.
6. 2000- Orhan Okay- *Ahmet Hamdi Tanpınar*.
7. 2001- Erdoğan Erbay- *Tanpınar'ın Huzurunda*.
8. 2001- Turan Alptekin- *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür, Bir İnsan*.
9. 2002- Zeki Gezer- *Ahmet Hamdi Tanpınar*.
10. 2002- Ali İhsan Kolcu- *Zamana Düşen Çılgılık*.
11. 2003- Ekrem Işın- *A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar*.
12. 2003- Cengizhan Orakçı- *Ahmet Hamdi Tanpınar*.
13. 2004- Sevim Kantarcıoğlu- *Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikâyeleri*.
14. 2004- Haluk Sunat- *Boşluğa Açılan Kapı: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yapıtlarında Psikanalitik Duyarlılık Bir Bakış*.
15. 2005- Nesrin Tağızade Karaca *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Musiki*.
16. 2005- Ali İhsan Kolcu- *Tanpınar'ın Poetikası*.
17. 2006- Selma Ümit Karışman, Ümit Meriç- *Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda*.
18. 2007- Zeynep Bayramoğlu- *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler*.
19. 2009- Mehmet Törenek- *Başka Hayatlar Peşinde Tanpınar'ın Romanları üzerine Bir İnceleme*.
20. 2009- Nezahat Özcan- *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Resim*.
21. 2009- Erdoğan Erbay *Huzurun Musikisi*.
22. 2009- Nermin Yazıcı- *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâyelerinde Anlatıcı ve Kahramanlar*.
23. 2010- Mehmet Aydın- *Ahmet Hamdi Tanpınar Kayıp Zamanın İzinde*.
24. 2012- Besim Dellaloğlu- *Bir Tanpınar Fetişizmi*.
25. 2012- İbrahim Şahin- *Ahmet Hamdi Tanpınar Haz ve Günah*.

26. 2012- Orhan Okay- *Bir Hülya Adamının Romanı*.
27. 2012- Nezahat Özcan- *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Resim*.
28. 2013- Sefa Kaplan- *Geç Kalan Adam*.
29. 2013- Seval Şahin- *Tanpınar'da Oyun Modernizmin Oyunu Oyunun Modernizmi*.
30. 2014- Handan İnci- *Orpheus'un Şarkısı - Tanpınar'ın Romanlarında Aşk ve Kadın*.
31. 2014- Murat Koç- *Ahmet Hamdi Tanpınar Araştırmaları Ömrün Gecesinde Sükût*.
32. 2014- Oğuz Demiralp- *Tanpınar'a Biraz Huzur Verelim*.
33. 2014- Şerif Eskin- *Zaman ve Hafızanın Kıyısında*.
34. 2015- Tahir Abacı- *Gerçeklik Açısından Ahmet Hamdi Tanpınar*.
35. 2015- Mehmet Kaplan- *Yavaş Yavaş Aydınlanan Tanpınar*.
36. 2015- Elif Türkislamoğlu- *Türk Düşünce Dünyasında Tanpınar*.
37. 2015- Turan Alptekin- *Tanpınar'ın Ölümü – Apologia*.
38. 2015- Mehmet Kurtoğlu- *Hasret ve Azap Tanpınar'da Şehir ve Kadın*.
39. 2016- Alberto Manquel- *Tanpınar'ın İzinde Beş Şehir*.
40. 2016- Hülya Bayrak Akyıldız- *Araf'ın Estetiği: Tanpınar'ın Romancılığı*.
41. 2016- Nureddin Albayrak- *Tanpınar'ın Türküsü: Tanpınar'dan Anadolu'nun Yazılmamış Romanlarına*.
42. 2016- Yunus Balcı- *Tanpınar: Trajik Bir Şair ve Şiiri*.
43. 2016- Besim Dellaloğlu- *Modernleşmenin Zihniyet Dünyası*.
44. 2016- Murat Koç- *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Son Savunması Her Şey Bana Karşı*.
45. 2017- M. Orhan Okay- *Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*.
46. 2017- Kadire Bozkurt- *Zamanın İçinde Ahmet Hamdi Tanpınar*.
47. 2017- Enis Batur- *Memnu Mantık*.
48. 2017- Mehmet Akif Ertaş- *Tanpınar'ı Sevmek..*
49. 2017- Mehmet Samsakçı- *Tanpınar'ın Eşiğinde Ahmet Hamdi Tanpınar ve Eserleri Üzerine Düşünceler*.
50. 2018- Mehmet Erdoğan- *Bir Eleştirmen Olarak Ahmet Hamdi Tanpınar*.

51. 2019- Seval Şahin- *Talih, Tesadüf ve İrade.*
52. 2019- İnci Enginün- *Ahmet Hamdi Tanpınar.*
53. 2019- Özgür Taburoğlu- *Tanpınar Sözlüğü Şahsî Bir Masalın Simgeleri.*
54. 2019- Yunus Alıcı- *Ahmet Hamdi Tanpınar'da Hastalık.*
55. 2019- Nazlı Eray- *Aydaki Adam: Tanpınar.*
56. 2020- Berkiz Berksoy -*Aşk Labirenti.*
57. 2020- Selim İleri- *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun.*
58. 2020- Özer Anaç- *Ahmet Hamdi Tanpınar.*
59. 2020- Turgay Anar- *Huzur Atlası.*
60. 2021- Sefa Kaplan- *Ahmet Hamdi Tanpınar Sözlüğü.*
61. 2021- Nezahat. Topçu, Ümmühan Bilgin- *İmkânsız Sularda Tutuşan Gemi A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar.*
62. 2021- Ahmet Adıgüzel- *Tanpınar'ın Etkilendiği ve Yorumladığı Batılı Şahsiyetler.*
63. 2021 Ahmet Adıgüzel- *Tanpınar Eserlerinin Deyimler Sözlüğü ve Özdeyişler.*
64. 2021- Mine Nihan Doğan- *Huzur'un Yazınsal Göstergeliler, Metinlerarası- Göstergelerarası İlişkiler Açısından Çözümlemesi.*
65. 2021-Zekai Özdemir, Ümmügülsüm Korkmaz- *Ahmet Hamdi Tanpınar: Hesap Kitap İşİ.*
66. 2022- Mehmet Samsakçı- *Tanpınar'ın İstanbul'u.*
67. 2022- Necip Tosun- *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Bir Tahlil.*
68. 2022- Ahmet Sarı- *Tersine Çevrilmiş Bir Teoloji.*
69. 2022- Beatrix Caner- *Tanpınar'ın Başyapıtı Türk Modernizminin Zirvesi: Huzur.*

İncelenen Kaynaklar

- Alptekin, T. (1975). *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Batur, E. (1992). *Ahmet Hamdi Tanpınar Seçmeler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayramoğlu, Z. (2007). *Huzursuz Huzur ve Tekinsiz Saatler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demiralp, O. (1993). *Kutup Noktası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erbay, E. (2001). *Tanpınar'ın Huzurunda*, Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Gezer, Z. (2002). *Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Işın, E. (2003). *A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (2004). *Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikâyeleri* Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Kaplan, M. (1963). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolcu, A.İ. (2002). *Zamana Düşen Çiğlik*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kolcu, A.İ. (2005). *Tanpınar'ın Poetikası*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Meriç, Ü. & Ümit Karışman, S. (2000). *Ahmet Hamdi Tanpınar Ebediyetin Huzurunda*, İstanbul: Etkileşim Yayınları .
- Okay, M. O. (2000). *Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Oktürk, Ş. (1977). *Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler Görüşler Özdeyişler*, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Oktürk, Ş. (1998). *Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Toker Yayıncılık.
- Orakçı, C. (2003). *Ahmet Hamdi Tanpınar*, Ankara: Alternatif Yayınevi.
- Sunat, H. (2004). *Boşluğa Açılan Kapı*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tağızade Karaca, N. (2005). *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Müsikî*, Ankara: Hece Yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akün, Ö. F. (1962). “*Ahmet Hamdi Tanpınar*”. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Vol. 12
- Alptekin, T. (2015). *Ahmet Hamdi Tanpınar Bir Kültür Bir İnsan*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alver, K. (2006). “*Ahmet Hamdi Tanpınar*”ın Romanlarında Bakış Açısı”. Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, 115-125.
- Aydın, M. (2013). *Ahmet Hamdi Tanpınar: Kayıp Zamanın İzinde*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Aytaç, G. (1990). *Çağdas Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bergson, H. (2017). *Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*, (Çev.: M. Şekip Tunç), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Biröl, E. (1962). “*Tanpınar*”ın Eserlerinde Adları Geçen Garplı Sanat ve Fikir Adamları”. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Vol. 12, 1962, 97–120.
- Değer, H. (2013). *Ahmet Hamdi Tanpınar*”ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Romanı Bağlamında Modernleşme İle Değişine Zaman Algısı. İstanbul: Altkitap Yayınları.
- Dellaloğlu, B. (2016). *Modernleşmenin Zihniyet Dünyası Bir Tanpınar Fetişizmi*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Dellaloğlu, B. F. (2017). *Zamanın İçinden Zamanın Dışından Gelenek ve Modernlik Arasında*, Ankara: Heretik Yayınları.
- Gündüz, O. (2009). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör: Ramazan Korkmaz), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Okay, O. (2010). *Bir Hülya Adamının Romanı Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Satar, N. A. (2002). “*Yazar Günlükleri Ne işe Yarar? Ahmet Hamdi Tanpınar*”ın Muhafazakârlığı ve Günlüklerindeki “*Yeni Tanpınar*.” Hece Dergisi, “Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı” içinde: S. 469-483).
- Taburoğlu, Ö. (2019). *Tanpınar Sözlüğü*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1998). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2005). *Mahur Beste*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2006). *Yaşadığım Gibi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2007). *Mektuplar*, (Haz. Zeynep Kerman), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2008). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Törenek, M. (2012). *Başka Hayatlar Peşinde-Tanpınar'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Türkişlâmoğlu, E. (2016). *Türk Düşünce Dünyasında Tanpınar*. Ankara: Hece Yayınları.

Uçman, A. & İnci, H. (2008), “*Bir Gül Bu Karanlıklarda*”, *Tanpınar Üzerine Yazılar*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/309422> (19.07.2023)

<https://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/tanpinardan-manguele-bes-sehir-i-5811> [22.07.2023)

<https://www.yenisafak.com/hayat/tanpinarin-buyuk-oyunu-541296> (20.07.2023)

<https://muratgulsoy.wordpress.com/2013/11/25/saatleri-ayarlama-enstitusunun-devami/#more-2092> (05.07.2023)

<https://www.karar.com/yazarlar/besir-ayvazoglu/tanpinar-manguel-ve-bes-sehir-600>
(22.07.2023)

<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Yağmur-Y.-Bayrakçı.pdf> (24.07.2023)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2522084> (24.07.2023)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2225756> (29.07.2023)

https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/ertan_engin_ahmet_hamdi_tanpinar_roman_mimari_resim.pdf (29.07.2023)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744832> (30.07.2023)

https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2017/11/24_Safiye-DOGAN_Arafin_Estetigi-1.pdf
(15.08.2023)

<https://www.star.com.tr/kitap/birakin-tanpinar-konussun-haber-979385/> (26.08.2023)

<https://www.ytearastirmalari.com/Makaleler/5dade750-595f-4be6-9bf6-54d2bf34f69f.pdf>
(26.08.2023)

https://perveniylisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/10/456341/dosyalar/2019_09/06131153_Perveniyal_dergi.pdf (18.10.2023)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/316084> (18.08.2023)

<https://pdf.trdizin.gov.tr/pdf/YTVCNW5rQIBEL0xvbWxMQk55dHFRuT1NhYXoxWkxDME11QVdwNitxdEVOZkIPMTN3N0U0OXo0T2FJdGtwcjZkYXFVOUtsaEJjYk55Zk0vZWJYcUVmQjNNdHZ0dmdydGxSRGViOWRQbTlGaFJmSGlPeThhOVbtDjZVNGpUVUMreGFTVWp0L2ZPNGgzcThWRzRBT25wSXR4SSStGREtLVkd0OE1ieVdyZzYzWERjd2ZKVjV1bjB2bDdSWUNnK3REbnFVQnlwcFhuWVU0L3dUbWVRVEZXNEyYNDZtNncvS09mZnU>

[2YXFVUTMrellkWWVWS1hXaFk1R3hPeGtiUmtymkILWGdOVEVyOEZoWjBJeUhBPT0](https://www.tanpinarmerkezi.com/tahir-alangu-ahmet-hamdi-tanpinar-eserleri-uzerine-dusunceler/)

(18.10.2023)

<http://www.tanpinarmerkezi.com/tahir-alangu-ahmet-hamdi-tanpinar-eserleri-uzerine-dusunceler/> (28.10.2023)

<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/09/20150930.pdf> (29.10.2023)

<https://www.toplumsal.com.tr/berkiz-berksoyla-soylesi-tanpinar-tam-bir-dunya-yazari> (26.11.2023)

<https://islamdusunceatlası.org/booksmap> (26.12.2023)

<http://www.anlayis.net/topluMakaleGoster.aspx?dergiid=37&turid=14&anchorbug=fix#5048> (04.02.2024)

<https://birikimdergisi.com/guncel/10209/bir-oguz-demiralp-yazisi> (23.02.2024)

<https://www.tybakademi.com/kitap/akademi05.pdf> (29.02.2024)

<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2014/09/20140912.pdf> (14.03.2024)

<https://handaninci.wordpress.com/2016/10/04/tanpinar-kime-mektup-yazdi/> (17.03.2024)

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/okturk-serif> (20.03.2024)

<https://sanatkritik.com/yazilar/tanpinarin-turkcede-yayimlanmamis-bir-yazisi-oryantalistler-kongresi-bildirisi-munih-1957/> (20.03.2024)

https://jasstudies.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1053689378_29HarmanciAbdullah-537-543.pdf&key=26926 (21.03.2024)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157777> (21.03.2024)

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmet-hamdi-tanpinar> (21.03.2024)

https://www.academia.edu/20253688/TANPINAR_AHMET_Hangi_TANPINAR (27.03.2024)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/182651> (27.03.2024)

<https://www.perspektif.online/tanpinar-okuma-standartlari-enstitusu/> (30.03.2024)

<https://www.perspektif.online/tanpınar-tapu-ve-kadastro-mudurlugu-i/> (30.03.2024)

<https://www.perspektif.online/tanpınar-tapu-ve-kadastro-mudurlugu-ii/> (30.03.2024)

https://www.academia.edu/12951393/Ahmet_Hamdi_Tanpınarın_Muhafazakarlığı_ve_Günlüklerdeki_Yeni_Tanpınar (30.03.2024)

https://www.researchgate.net/publication/371275351_AHMET_HAMDİ_TANPINAR'IN_ESERLERİ_UZERINE_HAZIRLANMIS_LISANSUSTU_TEZLERE_META-ANALIZ_BIR_BAKIS (01.04.2024)

